

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ»

**“Η Βαθειά Οικονομική Κρίση που Πλήττει την Ελλάδα
την Τελευταία 5-ετία:
Αίτια , Πολιτικό- Οικονομικές Διαστάσεις της Κρίσης
και Μέτρα Αντιμετώπισης”.**

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΔΟΥΔΟΥΜΗ

Κόρινθος , Δεκέμβριος 2014

**UNIVERSITY OF PELOPONNESE
FACULTY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE AND
INTERNATIONAL RELATIONS
MASTER OF ARTS (MA) IN
"INTERNATIONAL RELATIONS AND POLICIES"**

**“ The Wide Economic Crisis That Has Affected Greece
The Last Five Years:
Causes, Political-Economic Dimensions of the Crisis
and the Response Measures”.**

PARASKEVI DOUDOUMI

Corinth , December 2014

Αφιερώνεται στους Γονείς μου

Γεώργιο και Αρετή Δουδούμη

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Π. Σκλιά . Η συμβολή του ήταν πολύτιμη για την ολοκλήρωση της διπλωματικής μου.

“Η Βαθειά Οικονομική Κρίση που Πλήττει την Ελλάδα την Τελευταία 5-ετία: Αίτια , Πολιτικές-Οικονομικές Διαστάσεις της Κρίσης και Μέτρα Αντιμετώπισης”

Σημαντικοί Όροι: οικονομική κρίση ,θεσμική και πολιτική υπανάπτυξη της Ελλάδας, οικονομική ανάπτυξη.

Περίληψη

Ο συγγραφέας της εργασίας αναφέρεται στην βαθειά οικονομική κρίση που βιώνει η Ελλάδα κατά την τελευταία πενταετία. Επισημαίνει, ότι ο χαρακτήρας της κρίσης αυτής είναι διεθνής και εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης επεκτάθηκε και στην Ελλάδα. Στη συνέχεια υποστηρίζει ότι το φαινόμενο της οικονομικής κρίσης προκαλείται από την διαταραχή του μηχανισμού της λειτουργίας του οικονομικού συστήματος, ο οποίος έχει αρνητικές επιδράσεις σε όλες σχεδόν τις οικονομικές μεταβλητές και στους ρυθμούς ανάπτυξης της οικονομίας. Ως εκ τούτου, προτείνει την Κεϋνσιανή προσέγγιση , ως την καταλληλότερη και σύγχρονη θεωρία για την αντιμετώπιση των οικονομικών κρίσεων. Κατόπιν συστηματικής διερεύνησης του ελληνικού προβλήματος διαπιστώνει, ότι η θεσμική και πολιτική υπανάπτυξη της Ελλάδας σε συνδυασμό με τις αναποτελεσματικές πολιτικές που εφαρμόστηκαν κατά τα τελευταία τριάντα χρόνια αποτελούν τις βασικότερες αιτίες της οικονομικής κρίσης. Επιπλέον αξιολογεί, ότι η ανεπιτυχής αντιμετώπιση του προβλήματος από την ευρωζώνη , ο αποτυχημένος ρόλος των οίκων αξιολόγησης και η αναποτελεσματικότητα του προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής, οδήγησαν την Ελλάδα στην σημερινή οικονομική κατάρρευση, διευρύνοντας την οικονομική κρίση. Προβαίνει στη συνέχεια σε μία συνολική αποτίμηση των συνεπειών της οικονομικής κρίσης στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας. Ολοκληρώνοντας , προτείνει όλα τα απαραίτητα μέτρα που απαιτούνται ώστε να επιτευχθεί η οικονομική ανάκαμψη της Ελλάδας και να κινηθεί σε ρυθμούς ανάπτυξης. Τελειώνοντας, κάνει συνολική αποτίμηση της μελέτης και αναφέρει τα κυριότερα συμπεράσματα αυτής.

“The Wide Economic Crisis That Has Affected Greece The Last Five Years: Causes, Political-Economic Dimensions of the Crisis and the Response Measures”

Keywords: economic crisis , Political-Economic Dimensions of the Crisis and the Response Measures

Abstract

The author of this study, looks into the deep economic crisis taking place in Greece over the last 5 years. While the financial trouble began outside its borders, the author argues that as a direct result of globalization, the crisis quickly spread to Greece. Furthermore, it is argued that the economic crisis was due to the utter failure of the current economic system which has a negative impact on nearly all economic variables including but not limited to the rate of growth. Therefore, the author suggests a Keynesian approach as the most appropriate economic theory to combat the crisis.

After systematic research into the Greek economic woes, the author has revealed that both political and institutional underdevelopment along with ineffective policies enacted over the last thirty years, form the basis of the current crisis. Furthermore, it is argued that the futile reaction to the Greek crisis by the Eurozone members, the ineffectual role of the credit rating agencies along with the unsuccessful fiscal adjustment program drove Greece to its current economic collapse further amplifying the country’s economic troubles.

Finally, the author proceeds to outline the impact of the financial crisis on the social, economic and political life of the country and suggests the necessary measures needed in order to successfully return the country to economic growth. The author also presents a comprehensive overview of the work presented and the conclusions reached.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	5
Abstract.....	6
Κατάλογος διαγραμμάτων.....	9
Εισαγωγή	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : Το Φαινόμενο της Οικονομικής Κρίσης	
1.1. Παγκόσμια Οικονομική Κρίση.....	12
1.2. Κεϋνσιανή Προσέγγιση	15
1.2.1. Δημοσιονομική πολιτική.....	18
1.2.2. Νομισματική πολιτική.....	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Οικονομική κρίση στην Ελλάδα.	
2.1. Ιστορική αναδρομή του προβλήματος στην Ελλάδα	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : Πολιτικά τα αίτια της ελληνικής οικονομικής κρίσης	
3.1. Θεσμικές και πολιτικές ευπάθειες του ελληνικού πολιτικού συστήματος	26
3.1.1. Η εμφάνιση του Κρατισμού – Λαϊκισμού -.....	28
-Αποτελεσματικότητα του ελληνικού μοντέλου διακυβέρνησης.....	28
3.2.2. Η Αποτυχημένη διαδικασία του εξευρωπαϊσμού.....	31
3.2.3. Η Διαφθορά.....	33
3.2.4. Ομάδες συμφερόντων	36
3.2.5. Πολιτική αστάθεια.....	38

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.Βασικές Μεταβλητές Οικονομικής Ανάπτυξης .

4.1.Τα ποσοστά οικονομικής μεγέθυνσης.	40
4.2.Η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας.....	42
4.3.Οι Επενδύσεις.....	44
4.4.Το ελληνικό δημοσιονομικό πρόβλημα και τα «δίδυμα ελλείμματα»..	46

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 .

Πως Διαχειρίστηκε η Ε.Ε. την Ελληνική Οικονομική Κρίση - Η αναποτελεσματικότητα του προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής.....	49
--	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης 53

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. Τα Απαιτούμενα Μέτρα για την Αντιμετώπιση της Οικονομικής Κρίσης.....	56
---	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. Συμπεράσματα	61
Βιβλιογραφία.....	66
Ελληνική	66
Ξενόγλωσση.....	67
Διαδικτυακές Αναφορές.....	..68

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

1.1. Πολλαπλασιαστικές επιδράσεις των δημοσίων δαπανών στο εισόδημα.	18
1.2. Πληθωριστικό και αντιπληθωριστικό κενό	20
1.3. Αγορά χρήματος και επίδραση στο εισόδημα της οικονομίας	22
3.4. Control of corruption.....	36
3.5. Voice and accountability.	39
4.6. Real GDP growth rates	41
4.7. Business investments (%) of GDP.....	45
4.8. Government investment (% of GDP).....	45
4.9. Public debt to GDP ratio.	47

Εισαγωγή

Η διεθνής χρηματοοικονομική κρίση του 2008, επεκτάθηκε μέσω της παγκοσμιοποίησης με ταχύτατους ρυθμούς και στις Ευρωπαϊκές χώρες, ιδιαίτερα στις οικονομικά ασθενέστερες, μεταξύ των οποίων και στην χώρα μας. Το υψηλό δημοσιονομικό έλλειμμα καθώς και το δημόσιο χρέος την οδήγησαν στην σημερινή οικονομική κατάρρευση. Αυτά την κατέστησαν ιδιαίτερα ευάλωτη στους διεθνείς κραδασμούς, διευρύνοντας περισσότερο την οικονομική κρίση μετατρέποντας την από χρηματοπιστωτική σε κρίση χρέους.

Η μελέτη της ελληνικής οικονομίας αναδεικνύει την υιοθέτηση και εφαρμογή αναποτελεσματικών πολιτικών οι οποίες δημιούργησαν τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την εκδήλωση της ελληνικής οικονομικής κρίσης. Στη συνέχεια αναλύονται οι βασικότερες από αυτές τις πολιτικές που οδήγησαν στο ξέσπασμα της ελληνικής οικονομικής κρίσης. Παράλληλα, αναλύεται η θεσμική και πολιτική υπανάπτυξη της χώρας μας. Αρχικά μελετάται η αποτυχία της πρόωρης ένταξης στην ευρωζώνη. Η οικονομική σύγκλιση της Ελλάδας δεν συνοδεύτηκε από την κατάλληλη πολιτική και θεσμική σύγκλιση. Και μετά την ένταξη της χώρας μας στην Ο.Ν.Ε., υιοθετήθηκαν λανθασμένες οικονομικές πολιτικές. Δεν αξιοποιήθηκαν οι ευνοϊκές συνθήκες, όπως το χαμηλό κόστος δανεισμού προς την κατεύθυνση των παραγωγικών επενδύσεων αλλά μόνο στην αύξηση των εισαγωγών, διευρύνοντας περισσότερο το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Επιπλέον, η χώρα μας εντάχθηκε στην ευρωζώνη με μειωμένη την ανταγωνιστικότητά της, αφού το ευρώ ήταν ανατιμημένο έναντι της δρχ. Επίσης δεν τηρήθηκαν οι όροι της συνθήκης του Μάαστριχτ, το υψηλό δημόσιο χρέος της Ελλάδας ήταν κατά πολύ υψηλότερο από το 60% που ήταν το ανώτερο όριο της συνθήκης, ως ποσοστό του ΑΕΠ. Η κατάσταση επιδεινώθηκε περισσότερο με την αναθεώρηση του ελλείμματος από την ελληνική κυβέρνηση το 2009, η οποία μείωσε κατά πολύ την αξιοπιστία της Ελλάδας απέναντι στους Ευρωπαίους. Παράλληλα η επεκτατική δημοσιονομική πολιτική που εφαρμόστηκε προεκλογικά (χορήγηση του επιδόματος αλληλεγγύης), χειροτέρεψε τα οξυμμένα δημοσιονομικά προβλήματα της χώρας μας. Στη διεθνή σκηνή η αντίδραση εκφράστηκε τόσο με την υποβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας από τρεις μεγάλους οίκους αξιολόγησης όσο και με την αύξηση των spread για τα ελληνικά 10/ετή ομόλογα, η οποία ξεπέρασε τις 300 μονάδες στις

αρχές του 2010. Άμεση συνέπεια της διεθνούς αντίδρασης ήταν η υποβάθμιση της διαπραγματευτικής ικανότητας της Ελλάδας, με υψηλότερο το κόστος δανεισμού. Ενώ οι διεθνείς χρηματαγορές απέκλεισαν την χώρα μας από κάθε είδους δανεισμό. Εκτός των άλλων, η Ε.Ε. δεν αντιμετώπισε αποτελεσματικά το πρόβλημα της Ελλάδας. Η ανεπαρκής πολιτική της Ο.Ν.Ε. στην αντιμετώπιση του οξύτερου ελληνικού προβλήματος αποκάλυψε την απουσία ενός μηχανισμού διαχείρισης κρίσεων, ο οποίος σε συνδυασμό με τα αντικρουόμενα συμφέροντα των Ευρωπαίων εταίρων έφεραν την χώρα μας στο χείλος της κατάρρευσης. Πέντε χρόνια μετά από την εκδήλωση της ελληνικής κρίσης, ακόμα και μετά από την ευρωπαϊκή κινητοποίηση τόσο σε ελληνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο, η Ελλάδα δεν δείχνει σημάδια ανάκαμψης, ενώ η ευρωζώνη διέρχεται τη μεγαλύτερη κρίση της ιστορίας της. Ο κίνδυνος εξάπλωσης της κρίσης σε άλλες ευάλωτες χώρες της ευρωζώνης δεν αποτράπηκε, ενώ ο κίνδυνος κατάρρευσης του ευρώ είναι ακόμα ορατός. Παρουσιάζεται η αναποτελεσματικότητα του προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής. Διερευνούνται τα πραγματικά αίτια που οδήγησαν τη χώρα στη σημερινή δυσμενή οικονομική κατάσταση. Αναφέρονται οι σημαντικότερες συνέπειες της οικονομικής κρίσης στην κοινωνική-οικονομική –πολιτική ζωή του τόπου. Επίσης προτείνονται όλα εκείνα τα απαραίτητα μέτρα που απαιτούνται προκειμένου η ελληνική οικονομία να ξαναβρεί τους χαμένους ρυθμούς της οικονομικής της ανάκαμψης. Τέλος αναφέρονται τα μοντέλα οικονομικής ανάπτυξης, τα οποία είναι ικανά με την υιοθέτησή τους να ξεπεράσουν την οικονομική κρίση σε αντίθεση από αυτά που σήμερα εφαρμόζονται και την επιτείνουν, οδηγώντας την ελληνική οικονομία σε βαθιά οικονομική ύφεση. Σκοπός της εργασίας είναι να παρουσιάσει το φαινόμενο αυτό της οικονομικής κρίσης σε όλες τις διαστάσεις της κοινωνικής –οικονομικής –πολιτικής ζωής του τόπου. Να επισημάνει τα βαθύτερα αίτια που την προκάλεσαν. Να αναφέρει τις σημαντικότερες συνέπειες της στους παραπάνω τομείς. Να προτείνει κατόπιν συστηματικής εξέτασης του θέματος όλα τα απαραίτητα μέτρα που απαιτούνται προκειμένου η χώρα μας να αποφύγει μια ενδεχόμενη “χρεοκοπία” και να λειτουργήσει σε ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης.

Το Κεντρικό ερώτημα στο οποίο θα επιχειρήσει να απαντήσει η παρούσα μελέτη είναι πως μπορεί η Ελλάδα να επανέλθει σε τροχιά ανάπτυξης. Τι απαιτείται από πλευράς της πολιτείας να υιοθετηθεί και εφαρμοστεί άμεσα ώστε να επιτευχθεί η οικονομική ανάκαμψη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : Το Φαινόμενο της Οικονομική Κρίσης

1.1. Παγκόσμια Οικονομική Κρίση .

Οι πρόσφατες εξελίξεις σε παγκόσμιο , περιφερειακό και εθνικό επίπεδο χαρακτηρίζονται από την οικονομική αλληλεξάρτηση ως απόρροια του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης. Ο αντίκτυπος σε κάθε χώρα ξεχωριστά εξαρτάται από την υγιή ή όχι κατάσταση των οικονομικών μεγεθών της. Η αντιμετώπιση απαιτεί λύσεις σε συλλογικό επίπεδο, λαμβάνοντας υπόψη οικονομικές θεωρίες όπως του Keynes και συντονισμό των εθνικών δράσεων για την επίτευξη ενός βιώσιμου αποτελέσματος.

Είναι χαρακτηριστικός ο τρόπος με τον οποίο ο Keynes περιγράφει το φαινόμενο της οικονομικής κρίσης. «...Σήμερα έχουμε εμπλακεί σε ένα τεράστιο μπέρδεμα , έχοντας χάσει τον έλεγχο ενός ευαίσθητου μηχανισμού, τη λειτουργία του οποίου δεν κατανοούμε. Το αποτέλεσμα είναι ότι οι δυνατότητές μας για ευημερία μπορεί να σπαταληθούν για ένα διάστημα, ενδεχομένως μεγάλο». (P.Krugman, 2012, σ.36). Παρότι η αναφορά αυτή γράφτηκε πριν ογδόντα τέσσερα περίπου χρόνια και περιγράφει την καταστροφή της μεγάλης κρίσης του '30 , ανταποκρίνεται με μεγάλη ακρίβεια στην σημερινή κρίση που βιώνουμε με όλες τις δυσάρεστες συνέπειες της σε όλους τους τομείς της ζωής μας. Ξαφνικά σαν σε όνειρο όλα χειροτέρεψαν στην καθημερινότητα μας. Τώρα, όπως και τότε ,έχουμε γίνει ξαφνικά φτωχότεροι. Παραμένουν ακόμα σε όλους μας αναπάντητα τα μεγάλα ερωτήματα γιατί ξαφνικά όλα αυτά. Τι προκάλεσε τόσο σύντομα αυτή την ζοφερή πραγματικότητα και βύθισε στην αβεβαιότητα και ανασφάλεια πολλές χώρες του πλανήτη μας, ακόμα και τις αναπτυγμένες του δυτικού κόσμου. Ποιοι λόγοι μετέτρεψαν τις μέρες της οικονομικής ευημερίας σε μέρες ανέχειας και οικονομικής δυσπραγίας.

Προκειμένου να απαντήσουμε στα παραπάνω ερωτήματα θα πρέπει πρώτα να κατανοήσουμε το φαινόμενο της οικονομικής κρίσης. Προφανώς όπως αναφέρει και ο Keynes έχει χαθεί ο έλεγχος του ευαίσθητου μηχανισμού της οικονομίας. Έχουν απορυθμιστεί και εκτραπεί οι μηχανισμοί λειτουργίας του οικονομικού συστήματος από μία κατάσταση κανονικότητας σε μία άλλη μη κανονική κατάσταση. Οι συνέπειες δε αυτής της εκτροπής μπορεί να

προκαλέσουν από μία απλή διαταραχή στο οικονομικό σύστημα, ελεγχόμενη ή ακόμα και μία εκρηκτική κατάσταση χάους και πανικού μη ελεγχόμενη με οδυνηρές συνέπειες για το σύνολο της κοινωνίας. Συγκεκριμένα λέγοντας οικονομική κρίση εννοούμε το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μία διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής δραστηριότητας. Το σύνολο σχεδόν όλων των μακροοικονομικών μεταβλητών της οικονομίας μεταβάλλονται δυναμικά με καθοδική πορεία. Τέτοιες μεταβλητές που αποτελούν και σημαντικούς δείκτες της ευημερίας της οικονομίας είναι το ΑΕΠ., το εμπορικό ισοζύγιο, οι επενδύσεις, το εθνικό εισόδημα, οι εξαγωγές, η απασχόληση κ.τ.λ.

Η παγκόσμια σημερινή χρηματοοικονομική κρίση έχει ξεπεράσει κατά πολύ αυτή του χρηματιστηρίου του 2001 και είναι χειρότερη από την κρίση του 1929 (κραχ), προκαλώντας πολλαπλές συνέπειες κυρίως στην οικονομική και κοινωνική ζωή των χωρών που επηρέασε. Σηματοδοτεί το τέλος μιας εποχής, της οικονομικής ευημερίας, που διήρκησε περισσότερο από 25 χρόνια .Από μία μακρά περίοδο ανάπτυξης περάσαμε σε μία απότομη πτώση. Μετά την κατάρρευση της κτηματομεσιτικής αγοράς στις ΗΠΑ, την συντριβή του χρηματιστηρίου και την χρηματοπιστωτική κρίση, επικρατεί ένα κλίμα αβεβαιότητας στους επιχειρηματικούς κύκλους. Στην αγορά είχε αρχίσει από τα τέλη του 2007 και έχει φτάσει στο αποκορύφωμά της σήμερα. Θα μπορούσε να προβλεφθεί αρκετά χρόνια νωρίτερα, όταν το φθινό χρέος άρχισε να προκαλεί μια στεγαστική φούσκα, μία έκρηξη δανεισμού και άλλες υπερβολές. Η οικονομική δυσπραγία επεκτείνεται στις ιδιωτικές κατοικίες ,στα χρέη από πιστωτικές κάρτες, στον υπέρογκο δανεισμό με κύρια πληγή την μείωση των επενδύσεων. Εξαιτίας της τιτλοποίησης και πώλησης των στεγαστικών δανείων, τα «τοξικά δάνεια», επεκτάθηκε η κατάσταση αυτή σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι αγορές ακινήτων, χρήματος, αξιών ,παραγώγων κ.λ.π., αλληλοσυνδέονται και αλληλοεξαρτώνται σε διεθνή επίπεδο μέσω της παγκοσμιοποίησης, με αποτέλεσμα την εμφάνιση εφιαλτικού «ντόμινο» σε σύντομο χρονικό διάστημα. Έτσι ακολουθεί η κατάρρευση , η αποδυνάμωση γιγαντιαίων πιστωτικών ιδρυμάτων , το «κραχ » των αγορών, αξιών και παραγώγων ,οι τεράστιες ζημιές των ασφαλιστικών επιχειρήσεων από τα πιστωτικά παράγωγα, η απαξίωση του ενεργητικού των επενδυτικών φορέων, η περαιτέρω κλιμάκωση της κρίσης στα ακίνητα, η μείωση της ρευστότητας από το τραπεζικό σύστημα, ως αποτέλεσμα του κλονισμού της εμπιστοσύνης μεταξύ των πιστωτικών ιδρυμάτων. Η παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα υποχωρεί με έντονους ρυθμούς σε ένα νεφελώδες περιβάλλον όπου δεν έχει εξασφαλιστεί η επιβίωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, το οποίο αποτελεί την καρδιά της οικονομίας. Στο

περιβάλλον αυτό οι μετοχές μειώνονται απότομα, τα αμοιβαία κεφάλαια καταρρέουν, γίνονται καθημερινά μαζικές απολύσεις, η ανεργία αυξάνεται με αλματώδεις ρυθμούς, επιχειρήσεις πτωχεύουν, τράπεζες και ασφαλιστικές εταιρείες σταματούν την λειτουργία τους και εμφανίζονται πολιτικές κρίσεις. Η τιμή οποιουδήποτε ομολόγου που έχει εκδοθεί από οποιονδήποτε δανειστή (οργανισμό, επιχείρηση, ξένα κράτη κ.τ.λ.), ο οποίος δεν μπορεί να το αποπληρώσει, καταρρέει ή μηδενίζεται. Οι επενδύσεις στα ακίνητα είναι δύσκολο να ρευστοποιηθούν, καθώς οι επενδυτές απέχουν από τις αγορές, προσδοκώντας να μειωθούν ακόμα περισσότερο οι τιμές τους. Όλα τα στοιχεία του ενεργητικού σε περιόδους οικονομικής κρίσης χάνουν την αξία τους, εκτός των μετρητών. Οι επενδύσεις έχουν πτωχική πορεία, η αβεβαιότητα κυριαρχεί παντού. Ο φαύλος κύκλος συμπληρώθηκε με την μεταφορά του προβλήματος στην ελληνική οικονομία μέσω της απώλειας πλούτου, της έλλειψης ρευστότητας και μεγέθυνσης του αισθήματος ανασφάλειας καταναλωτών και επιχειρηματιών.

Σύγχυση και πανικός επικρατεί παντού, οικονομικές θεωρίες στηριζόμενες στους μηχανισμούς της ελεύθερης αγοράς του νεοφιλελευθερισμού αμφισβητούνται έντονα. « Οι νεοφιλελεύθερες πολιτικές δημιουργούν τους κύκλους άνηθσης, κρίσης και κάμψης και δεν εξυπηρετούν ποτέ τα συμφέροντα της ευρύτερης κοινωνίας» (Schumpeter, 1928, σς. 361-386). Είναι περισσότερο από ποτέ αναγκαία η υιοθέτηση και εφαρμογή των εναλλακτικών οικονομικών θεωριών για την αντιμετώπιση της κατάστασης. Μεταξύ των άλλων οικονομικών υποδειγμάτων γίνεται μεγάλη αναφορά και στροφή στην Κεϋνσιανή προσέγγιση, ως την καταλληλότερη και σύγχρονη θεωρία για την αντιμετώπιση της κρίσης.

1.2. Η Κεϋνσιανή Θεωρία.

Η Κεϋνσιανή θεωρία είναι γέννημα της οικονομικής υφέσεως του 1930 ,την οποία θεμελίωσε ο Keynes στο ιστορικό του βιβλίο “ the General Theory of Employment Interest and Money” το 1936.

Η εμπειρία της μεγάλης κρίσεως του '30 έδωσε στη θεωρία του Keynes μεγαλύτερη ωριμότητα και μεγαλύτερη ρεαλιστική προσέγγιση στα οικονομικά προβλήματα σε αντίθεση με τις απόψεις των Νεοκλασικών της εποχής του και των προκατόχων του Κλασικών. Για τον λόγο αυτό οι αρχές του εξακολουθούν να είναι πολύτιμες και επίκαιρες για την κατανόηση και επίλυση των προβλημάτων της τρέχουσας οικονομικής πολιτικής σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Η συμβολή του είναι ανεκτίμητη στην ανάλυση των θεμάτων , της απασχόλησης , της ανεργίας, των οικονομικών διακυμάνσεων, του πληθωρισμού , της παγκοσμιοποίησης. Οι αναλύσεις του, στα παραπάνω θέματα, αποτελούν βασικές οικονομικές θεωρίες ,πάντα επίκαιρες, διότι όσα αναφέρει απασχολούν και προβληματίζουν σήμερα όλους μας. Επίσης, οι θεωρίες του αυτές μας βοηθούν να κατανοήσουμε καλύτερα την λειτουργία των σύγχρονων οικονομιών στις συνθήκες της παγκοσμιοποίησης που σήμερα βιώνουμε, μας βοηθούν να αναπτύξουμε απόψεις και προτάσεις πολιτικής, αποτελεσματικές για την μείωση της ανεργίας και την οικονομική ευημερία των σύγχρονων κρατών. Γενικότερα , ο Keynes υποστήριζε ότι οι δυνάμεις της αγοράς δεν οδηγούν την οικονομία πάντοτε σε επίπεδο πλήρους απασχόλησης. Αναγνώριζε δηλ. την ύπαρξη της ανεργίας στο οικονομικό σύστημα. Θεώρησε ότι η βασική αιτία της κρίσεως του '30 ήταν η πτώση της συνολικής ζήτησεως και πρότεινε ότι ο μοναδικός τρόπος για να οδηγηθεί το σύστημα σε πλήρη απασχόληση ήταν η τόνωση της συνεχούς ενεργού ζήτησεως.

Ο ιδιωτικός τομέας δεν ήταν σε θέση να το επιτύχει αυτό , λόγω της αβεβαιότητας και του σχετικού κινδύνου που υπήρχε κατά την εποχή της υφέσεως .Για τον λόγο αυτό τονίζει την δυναμική παρουσία του κράτους στην οικονομία . Η ουσιαστική παρέμβαση του κράτους αποτελούσε επιτακτική ανάγκη για την πραγματοποίηση του στόχου αυτού. Μέσω της άσκησης της δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής είναι δυνατό να επιτευχθεί μία αύξηση της συνολικής ενεργού ζήτησεως στις περιπτώσεις που η οικονομία ισορροπεί σε επίπεδο μικρότερο εκείνου της πλήρους απασχόλησης. (στο τέλος της αναφοράς ακολουθεί διαγραμματική παρουσίαση της Δημοσιονομικής και Νομισματικής πολιτικής του

κράτους). Βασικό αντικείμενο της κευνσιανής σχολής είναι η μελέτη των βραχυχρόνιων διακυμάνσεων και η συστηματική αστάθεια των οικονομιών της αγοράς. Ο βαθμός αξιοποίησης της παραγωγικής δυναμικότητας και το επίπεδο της απασχόλησης εξαρτιόνταν από τις βραχυπρόθεσμες προσδοκίες των επιχειρηματιών για μεγιστοποίηση των κερδών τους. Η εκτίμηση της ύπαρξης των προσδοκιών του ιδιωτικού κεφαλαίου ως σημαντική μεταβλητή για την λειτουργία της οικονομίας, αποτέλεσε επαναστατική καινοτομία στην οικονομική θεωρία. Ενώ η παραγωγή και η απασχόληση εξαρτιόταν από τις δαπάνες για κατανάλωση και επένδυση. Βασικός παράγοντας για την ευημερία της οικονομίας ήταν οι επενδύσεις. (Keynes , 2001, σς. x, xii).

Σχετικά με την απασχόληση επικρατούσε η ιδέα ότι αυτή προσδιορίζεται από το κόστος παραγωγής (συμπεριλαμβανομένου του μισθού) και της αναμενόμενης ζήτησης για το παραχθέν προϊόν (Keynes , 2001, σ. x) , αντί να προσδιορίζεται από τις δυνάμεις της ζήτησης και προσφοράς εργασίας που ίσχυαν στην αγορά εργασίας .

Ο Keynes ονόμασε την ανεργία την οφειλόμενη σε προσδοκίες χαμηλής μέλλουσας ζήτησης ακούσια ανεργία, η οποία μπορούσε να έχει διάρκεια στο χρόνο. Για να αντιμετωπιστεί η ανεργία αυτή όχι μόνο δεν έπρεπε να μειωθεί ο πραγματικός μισθός, αλλά το αντίθετο ,θα έπρεπε να αυξηθεί η συνολική ζήτηση στην οικονομία. Η αυξημένη ζήτηση με την σειρά της θα βελτίωνε τις προσδοκίες των επιχειρηματιών και μέσω αυτών την απασχόληση (Keynes, 2001, σ. xi). Η σημαντικότερη άποψη της θεωρίας, επίκαιρη ως σήμερα, είναι ότι η μείωση των ονομαστικών μισθών σε περιόδους ύφεσης χειροτερεύει την κατάσταση της οικονομίας, με μόνη πιθανή εξαίρεση τη βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της.

Το επιτόκιο, που αποτελεί σημαντική καινοτομία στη μελέτη της Γενικής Θεωρίας, είναι ο προσδιοριστικός παράγοντας των επενδύσεων σε συνδυασμό με την αβεβαιότητα και τις προσδοκίες που αποτυπώνονται στην οριακή αποδοτικότητα του κεφαλαίου .Η εισαγωγή της έννοιας της κερδοσκοπίας στον καθορισμό του επιτοκίου μέσω του αντίστοιχου κινήτρου ζήτησης χρήματος ήταν ακόμη ένας επαναστατικός νεωτερισμός του Keynes. Η κερδοσκοπία επηρεαζόταν από τις αυξομειώσεις αισιοδοξίας /απαισιοδοξίας των επιχειρηματιών με συνέπεια φυσιολογικές άνοδοι ή κάθοδοι της οικονομίας να επιταχύνονται ή και να διευρύνονται (Keynes , 2001, σ. xi).

Όσο αφορά το χρήμα, ο Keynes υποστήριζε ότι η προσφορά του χρήματος προσδιορίζεται από τις νομισματικές αρχές οι οποίες είναι εξωγενής μεταβλητή. Τον έλεγχο της προσφοράς του χρήματος τον είχαν οι τραπεζικές αρχές.

Στο σημείο αυτό παραθέτουμε μερικές από τις σημαντικές απόψεις του Keynes σχετικά με την παρέμβαση του κράτους στην άσκηση της οικονομικής πολιτικής με βάση τις οποίες εντάσσεται στην κατηγορία των σύγχρονων εκφραστών της οικονομικής σκέψης.

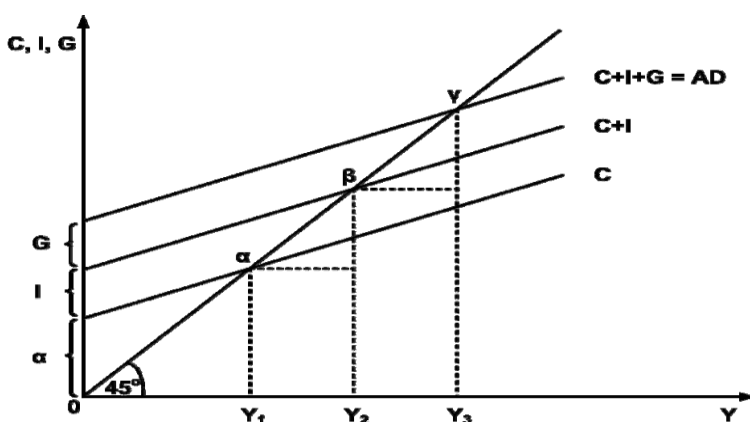
«Τα σημαντικότερα σφάλματα της οικονομικής κοινωνίας στην οποία ζούμε είναι η αποτυχία της να εξασφαλίσει πλήρη απασχόληση και η αυθαίρετη και άνιση διανομή του πλούτου και των εισοδημάτων...»(Keynes , 2001).

«Το κράτος θα πρέπει να ασκήσει καθοδηγητική επιρροή στη ροπή προς κατανάλωση , εν μέρει μέσω της φορολογίας , εν μέρει καθορίζοντας το επιτόκιο και εν μέρει, ίσως , με άλλους τρόπους . Επιπλέον φαίνεται απίθανο ότι η επιρροή της τραπεζικής πολιτικής στο επιτόκιο θα είναι αφ' εαυτής , επαρκής για να προσδιορίσει ένα άριστο επίπεδο επένδυσης. Θεωρώ, επομένως , ότι μια κάπως περιεκτική κοινωνικοποίηση της επένδυσης θα αποδειχτεί το μόνο μέσο διασφάλισης της προσέγγισης προς την πλήρη απασχόληση. Η ανάγκη αυτή φυσικά, δεν αποκλείει συμβιβασμούς και μηχανισμούς συνεργασίας του δημοσίου με την ιδιωτική πρωτοβουλία. Πέρα όμως , από αυτό, δεν υφίσταται εμφανής λόγος για ένα σύστημα Κρατικού Σοσιαλισμού , που θα αγκάλιαζε το μέγιστο μέρος της οικονομικής ζωής της κοινωνίας. Το σημαντικό για το κράτος δεν είναι η κατοχή των μέσων παραγωγής. Αν το κράτος είναι σε θέση να καθορίσει το σύνολο των πόρων που κατευθύνονται σε αύξηση των μέσων και τις βασικές αμοιβές εκείνων που τα κατέχουν , θα έχει εκπληρώσει πλήρως το ρόλο του . Επιπλέον , τα αναγκαία μέτρα κοινωνικοποίησης μπορούν να εισαχθούν σταδιακά και χωρίς ρήγμα στις γενικές παραδόσεις της κοινωνίας.» (J. M. Keynes , 2001,σς. 125-212).

1.2.1. Δημοσιονομική Πολιτική

Στην παρούσα παράγραφο θα επικεντρωθούμε στη δημοσιονομική πολιτική του κράτους, δηλαδή, στον κρατικό παρεμβατισμό για την επίτευξη του τριπλού στόχου: πλήρους απασχόλησης, οικονομικής σταθερότητας και οικονομικής μεγέθυνσης .(Πουρναράκης, Χατζηκωνσταντίνου , 2004,σς.250-253). Η επέμβαση του κράτους στην περίπτωση αυτή γίνεται με την μεταβολή (αύξηση ή μείωση) της συνολικής δαπάνης (συνολικής ζήτησης) με τρεις βασικούς τρόπους: (Δημόπουλος, 1991, σ.238).

- I. Το κράτος δύναται να αυξήσει ή να μειώσει τη συνολική ζήτηση αυξάνοντας ή μειώνοντας τις δημόσιες δαπάνες για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών ή ακόμη και για την πραγματοποίηση των δημοσίων επενδύσεων.
- II. Το κράτος δύναται να αυξήσει ή να μειώσει τη συνολική ζήτηση αυξάνοντας ή μειώνοντας τους άμεσους φόρους , οι οποίοι επιβάλλονται επί του εισοδήματος των ιδιωτών και των επιχειρηματικών κερδών .
- III. Το κράτος δύναται να αυξήσει ή να μειώσει τη συνολική ζήτηση αυξάνοντας ή μειώνοντας τις μεταβιβαστικές πληρωμές προς ιδιώτες αλλά και επιχειρήσεις. Οι δαπάνες αυτές είναι εκ φύσεως ανελαστικές και χρησιμοποιούνται περισσότερο για την άσκηση κοινωνικής πολιτικής.

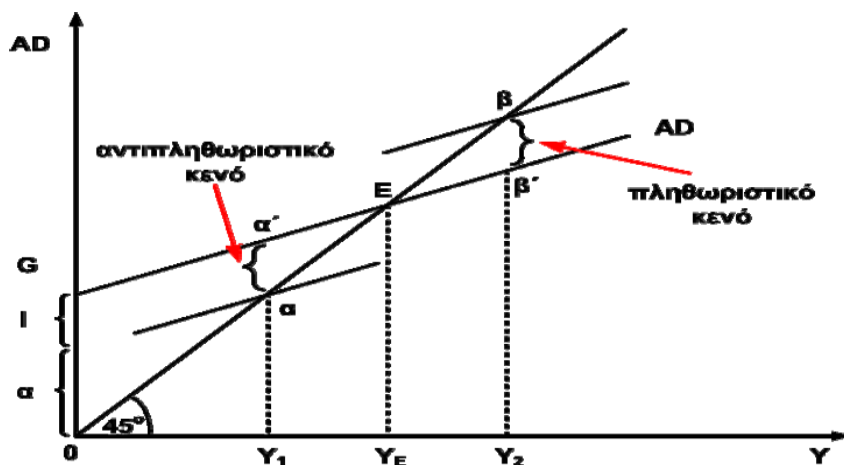
Διάγραμμα 1.1. Πολλαπλασιαστικές επιδράσεις των δημοσίων δαπανών στο εισόδημα.

Πηγή: (Ε. Πουρναράκης, και Γ. Χατζηκωνσταντίνου, 2004,σς. 250-253), “*Αρχές Οικονομικής*”.

Στο παραπάνω διάγραμμα 1.1 υποθέτουμε ότι αρχικά η οικονομία είναι σε ισορροπία στο σημείο α με εισόδημα Y_1 , και χωρίς δαπάνες επενδύσεων. Στη συνέχεια προστίθενται επενδύσεις μεγέθους I , οι οποίες προκαλούν αύξηση στο εισόδημα Y_1Y_2 . Εάν τώρα προστεθούν κρατικές δαπάνες συνάρτηση συνολικής ζήτησης AD , οι οποίες είναι ίσες με τις επενδύσεις τότε θα έχουμε πολλαπλασιαστική αύξηση στο εισόδημα ίση με Y_2Y_3 . Η πολλαπλασιαστική επίδραση είναι ίδια με αυτή των επενδύσεων, δηλαδή, $Y_1Y_2 = Y_2Y_3$.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η μείωση των κρατικών δαπανών έχει ανάλογες συσταλτικές επιδράσεις πάνω στο εθνικό προϊόν. Στο διάγραμμα 1.1 εάν οι κρατικές δαπάνες, G , αφαιρεθούν η ισορροπία του εισοδήματος θα επανέλθει στο σημείο β. Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι η αύξηση των δαπανών θα έχει διασταλτικές επιδράσεις και η μείωση συσταλτικές. Έτσι, σε περίοδο ανεργίας θα περίμενε κανείς να ασκήσει το κράτος διασταλτική οικονομική πολιτική με αύξηση των δαπανών ενώ σε περίπτωση υπερβολικής ζήτησης και πληθωρισμού το κράτος μπορεί να καταφύγει σε συσταλτική πολιτική με μείωση των δαπανών.

Στο διάγραμμα 1. 2. που ακολουθεί, έστω ότι το εισόδημα πλήρους απασχόλησης είναι το Y_E που αντιστοιχεί στην τομή της ευθείας AD και αυτής των 45° . Εάν η οικονομία αντί του προϊόντος Y_E παράγει προϊόν Y_1 έχουμε οικονομική ύφεση η οποία επιζητεί διασταλτική πολιτική. Ένας τρόπος να πραγματοποιηθεί η διασταλτική αυτή πολιτική είναι η αύξηση των κρατικών δαπανών. Το μέγεθος της αύξησης των δημοσίων δαπανών για την επίτευξη του Y_E δηλαδή, του εισοδήματος πλήρους απασχόλησης, θα πρέπει να είναι ίσο με την απόσταση aa' , η οποία εκφράζει το αντιπληθωριστικό κενό ή χάσμα.

Διάγραμμα 1.2.Πληθωριστικό και αντιπληθωριστικό κενό

Πηγή: (Ε. Πουρναράκης και Γ. Χατζηκωνσταντίνου, 2004, σς.250-253), “*Αρχές Οικονομικής*”.

Με την ίδια λογική εάν η οικονομία λειτουργεί στο σημείο β στο διάγραμμα 1.2 το αντίστοιχο εισόδημα Y_2 είναι μεγαλύτερο από αυτό που μπορεί να παράγει η οικονομία. Αυτό σημαίνει ότι η συνολική ζήτηση, AD, είναι μεγαλύτερη από την προσφορά του προϊόντος με συνέπεια την αύξηση των τιμών. Έτσι, το προϊόν αποτιμάται σε υψηλότερες τιμές και το ονομαστικό Y είναι μεγαλύτερο από το πραγματικό. Έχουμε, δηλαδή, πληθωρισμό. Η απόσταση $\beta\beta'$ δίνει την έκταση του πληθωριστικού κενού ή χάσματος ή το ποσό κατά το οποίο πρέπει το κράτος να μειώσει τις δαπάνες ώστε, μέσω του πολλαπλασιαστικού μηχανισμού, να επανέλθει η οικονομία στο σημείο E που αντιστοιχεί στο Y_E . (Ε. Πουρναράκης, Γ. Χατζηκωνσταντίνου, 2004, σς. 250-253).

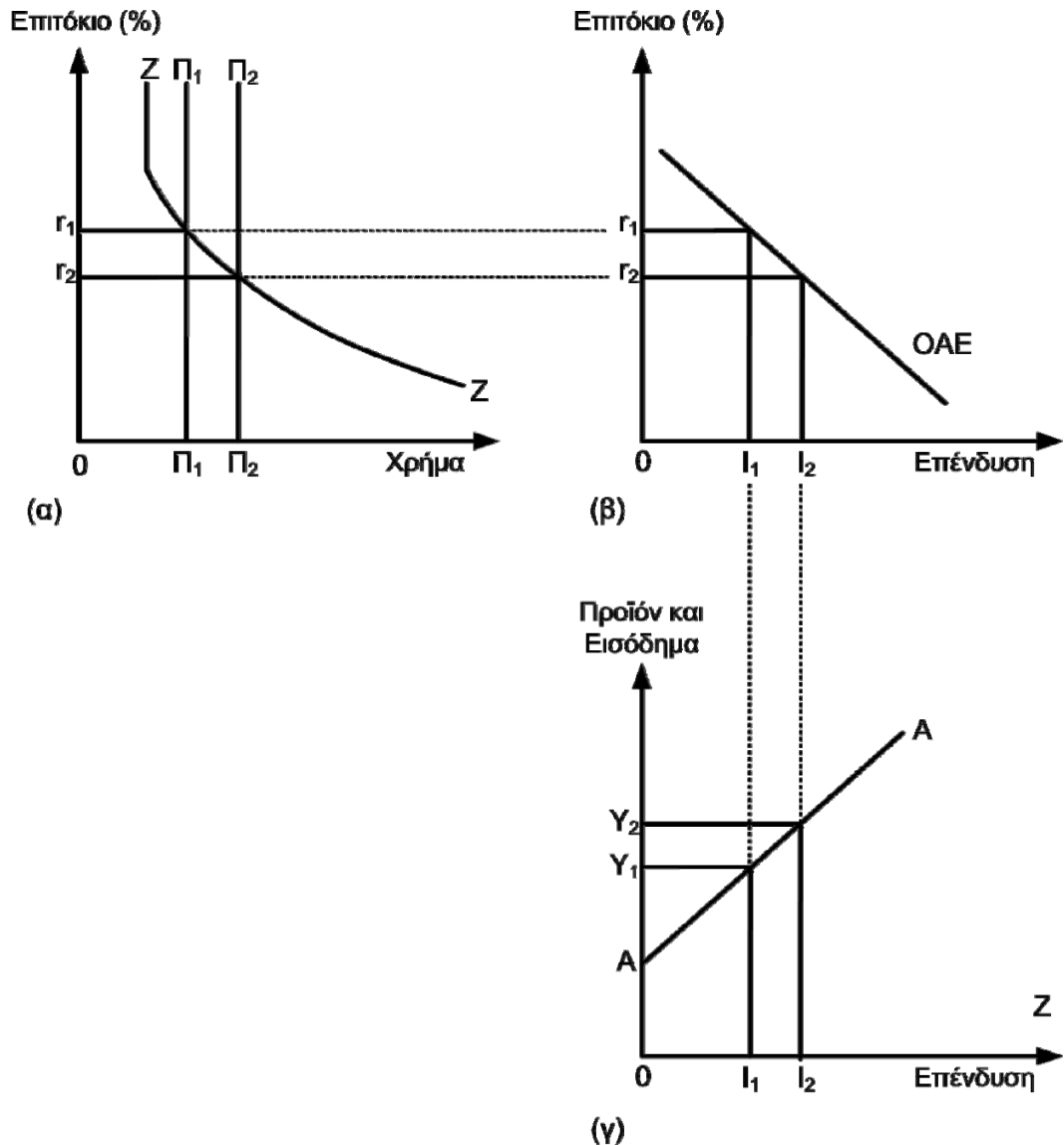
1.2.2. Νομισματική Πολιτική

Για να σταθεροποιηθεί το εισόδημα μιας οικονομίας στο επίπεδο πλήρους απασχόλησης χωρίς πληθωρισμό, αντί για δημοσιονομική πολιτική ή συγχρόνως με αυτήν μπορεί να ασκηθεί νομισματική πολιτική. Με την μεταβολή του επιτοκίου μπορεί να επιτευχθεί αύξηση ή περιορισμός της συνολικής δαπάνης.

Όταν υπάρχει ύφεση στην οικονομία και επιδιώκεται τόνωση της συνολικής ζήτησης, η κεντρική τράπεζα μπορεί να αυξήσει την προσφορά χρήματος ώστε να μειωθεί το επιτόκιο. Η μείωση του επιτοκίου επιφέρει αύξηση της ιδιωτικής επένδυσης και ενδεχομένως της κατανάλωσης και συνεπώς αυξάνει τη συνολική δαπάνη και προκαλεί αύξηση της παραγωγής και της απασχόλησης. Αντίθετα, όταν υπάρχουν πληθωριστικές πιέσεις στην οικονομία, η κεντρική τράπεζα μπορεί να μειώσει την προσφορά χρήματος και να αυξήσει το επιτόκιο. Η αύξηση του επιτοκίου θα περιορίσει την ιδιωτική επένδυση, την κατανάλωση και τη συνολική δαπάνη και θα μειώσει τις πληθωριστικές πιέσεις. Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι οι θετικές επιδράσεις στο συνολικό προϊόν και εισόδημα, λόγω αύξησης της προσφοράς χρήματος, θα εμφανιστούν μόνο όταν υπάρχει υποαπασχόληση των παραγωγικών συντελεστών. Σε διαφορετική περίπτωση το αποτέλεσμα θα είναι αύξηση του συνολικού επιπέδου των τιμών ή με άλλα λόγια εμφάνιση του πληθωρισμού.

(Α. Πετράκη-Κώτη, Γ. Χ. Κώττης, 2000, σς. 301,302,304).

Αυτές οι επιδράσεις φαίνονται στο διάγραμμα 1.3 που ακολουθεί. Το τμήμα (α) παρουσιάζει την προσφορά και τη ζήτηση χρήματος. Το τμήμα (β) παρουσιάζει τη σχέση του επιτοκίου με την επένδυση. Το τμήμα (γ) παρουσιάζει τη σχέση μεταξύ της επένδυσης και του εισοδήματος, η οποία είναι θετική. (Α. Πετράκη-Κώτη, Γ. Χ. Κώττης, 2000, σς. 301,302,304).

Διάγραμμα 1.3. Αγορά χρήματος και επίδραση στο εισόδημα της οικονομίας .
 Πηγή : (Α. Πετράκη-Κώτη, Γ.Χ.Κώτης, 2000,σς. 301,302,304), “Σύγχρονη Μακροοικονομική”.

Η προηγηθείσα συνοπτική ανάλυση κατέδειξε ότι η παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση που βιώνουμε σήμερα, αποκάλυψε με την σφοδρότητά της τις σοβαρές αδυναμίες και ανισορροπίες που υπάρχουν στη λειτουργία του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού και οικονομικού συστήματος, καθώς και την ανεπάρκεια του ρυθμιστικού πλαισίου το οποίο συνέβαλλε σημαντικά στην μεγέθυνση του προβλήματος. Η αντιμετώπιση της κρίσης απαιτεί διεθνή συντονισμό .Οι πολιτικές και τα μέτρα αντιμετώπισης επιβάλλουν την υιοθέτηση μακροοικονομικών υποδειγμάτων όπως του Keynes. Βασικό χαρακτηριστικό της Κεϋνσιανής θεωρίας είναι η αναγκαιότητα της κρατικής παρέμβασης για την τόνωση της

συνολικής ενεργούς ζήτησης με σκοπό την λειτουργία της οικονομίας σε συνθήκες πλήρους απασχόλησης. Ο στόχος αυτός επιτυγχάνεται μέσω της άσκησης της δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής του κράτους. Στην συνέχεια θα ακολουθήσει η ανάλυση της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Οικονομική κρίση στην Ελλάδα.

2.1. Ιστορική αναδρομή του προβλήματος στην Ελλάδα.

Οι χώρες του Ευρωπαϊκού νότου κλονίζονται ιδιαίτερα από την διεθνή χρηματοπιστωτική κρίση, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα όπως αναφέρθηκε ,η οποία βιώνει τη χειρότερη κρίση μετά τη λήξη του Εμφυλίου πολέμου το 1949. Η κρίση αυτή ανέδειξε τις χρόνιες και μεγάλες μακροοικονομικές ανισορροπίες και διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας, αποκαλύπτοντας το μεγάλο δημοσιονομικό της πρόβλημα. Τα υψηλά «δίδυμα χρέη», (το δημόσιο και το εξωτερικό), επιδείνωσαν την κατάσταση ιδιαίτερα κατά την τελευταία πενταετία .Φτώχεια, πρωτοφανή υψηλά ποσοστά ανεργίας, αβεβαιότητα για τις επόμενες μέρες, εθνική κατάθλιψη, αυτοκτονίες είναι μερικά από τα βασικά χαρακτηριστικά της κατάστασης που βιώνουν καθημερινά οι πολίτες αυτής της χώρας.

Το πολιτικό σύστημα, η οικονομική ανάπτυξη, η κοινωνική συνοχή της χώρας καταρρέουν. Σύμφωνα με στοιχεία της ΓΣΕΕ και της ΕΛΣΤΑΤ, το βιοτικό επίπεδο των ελλήνων σήμερα αντιστοιχεί σε εκείνο της δεκαετίας του 1980, ενώ βιώνουμε την φτώχεια και την ανεργία της δεκαετίας του '50 και '60, στα επίπεδα μισθών του '79. (Μήτσιος,2012,σ.18).Τα μεταναστευτικά εμβάσματα των δεκαετιών του '50-'70 και τα κονδύλια των ευρωπαϊκών προγραμμάτων, τα οποία ενίσχυσαν την οικονομία της χώρας μας σήμερα δεν υπάρχουν. Όπως αναφέρει ο Μήτσιος, (2012,σ.18-19), «Η χώρα βρίσκεται με χρέη 301 δις ευρώ (στοιχεία Νοεμβρίου 2012), τα οποία μοιράζονται ανάμεσα στην ΕΚΤ που κατέχει ελληνικά ομόλογα ύψους 36 δις ευρώ ,στις εθνικές κεντρικές τράπεζες ευρωπαϊκών χωρών που κατέχουν 9 δις, στα κράτη της ευρωζώνης 54 δις που προέκυψαν από τις διμερείς συμφωνίες του πρώτου μνημονίου και επιπλέον 75 δις από τον ευρωπαϊκό μηχανισμό χρηματοοικονομικής σταθερότητας (EFSF) που προέκυψαν από το β' μνημονίο.22 δις χρωστάμε στο ΔΝΤ , 60 δις σε ιδιώτες ομολογιούχους (ελληνικά και ξένα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, επενδυτικά κεφάλαια, ασφαλιστικά ταμεία), 6 δις κατέχει η τράπεζα της Ελλάδας και τα υπόλοιπα ανήκουν σε άλλους κατόχους χρέους με μορφή εντόκων γραμματίων ,άλλων δανείων και διάφορα ομόλογα. Το ΑΕΠ της χώρας συρρικνώθηκε από τα 250 δις ευρώ το 2008 στα 160 δις το 2012.Χάθηκαν δηλαδή 90 δις, από τα οποία θα μπορούσε να εισπράξει το ελληνικό δημόσιο 18,9 δις ευρώ που αντιστοιχεί το 21% ΦΠΑ. Οι καταθέσεις στη χώρα

στις αρχές του 2010 ανέρχονταν στα 237,5 δις ευρώ και στο τέλος του 2012 ανέρχονται στα 153 δις ευρώ. Στα τέλη του 2012 στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα 51 δις ευρώ χορηγήσεων δεν εξυπηρετούνταν για τουλάχιστον τρεις συνεχόμενους μήνες. Τα προβληματικά δάνεια ανέρχονταν στο σύνολό τους στο 21,4 % εκ των οποίων στα καταναλωτικά δάνεια το 35,70% και 20% στα στεγαστικά και καταναλωτικά δάνεια».

Η κρίση που βιώνει η χώρα από οικονομική και πολιτική οδεύει να μετατραπεί σε κρίση επιβίωσης για την ίδια τη χώρα και το μέλλον της. Είναι πλέον ολοφάνερο το τέλος της μεταπολίτευσης στις μέρες μας. Για την αποτελεσματική αντιμετώπισή της και την επιτυχή διέξοδο της χώρας από την οικονομική της κατάρρευση απαιτείται η ακριβής διάγνωση των πραγματικών αιτιών που την δημιούργησαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Πολιτικά τα αίτια της ελληνικής οικονομικής κρίσης .

3.1.Θεσμικές και πολιτικές ευπάθειες του ελληνικού πολιτικού συστήματος.

Το πολιτικό σύστημα που επικράτησε στη χώρα μας, κατά την διάρκεια της μεταπολίτευσης, στηρίχτηκε στο δικομματισμό και την κομματοκρατία .Σύμφωνα με το οποίο, οι θεσμοί του λειτουργούν ως εκτελεστικές προεκτάσεις του κομματικού κατεστημένου. Το κόμμα με την απορρόφηση του κράτους στο διατακτικό του, μεταλλάσσεται, από διαμεσολαβητής της κοινωνίας και διαχειριστής του πολιτικού συστήματος, σε επικαρπωτή της πολιτικής του βούλησης και τελικά, σε νομέα της πολιτικής.(Κοντογιώργης,¹ 1996).

Σκοπός αυτού του κεφαλαίου είναι να τεκμηριώσουμε τη θεώρηση ότι η θεσμική και πολιτική υπανάπτυξη της χώρας ,καθώς και το λανθασμένο μοντέλο διακυβέρνησης της Ελλάδας, ιδιαίτερα τα τελευταία τριάντα χρόνια αποτελούν τις βασικότερες αιτίες δημιουργίας της ελληνικής κρίσης. Θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε και στην συνέχεια να αξιολογήσουμε τα ήδη υφιστάμενα πλαίσια της πολιτικής και θεσμικής υποδομής ,μέσω των πολιτικών και θεσμικών μεταβλητών ,οι οποίες είναι στενά συνδεδεμένες με το επίπεδο ανάπτυξης της χώρας. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού θα εξετάσουμε τα πολιτικά

φαινόμενα που εκδηλώθηκαν ιδιαίτερα τα τελευταία τριάντα χρόνια στη χώρα μας.

Συγκεκριμένα θα εξετάσουμε τα φαινόμενα του κρατισμού, του λαϊκισμού, της διαφοράς, την επίδραση των ισχυρών συνδικάτων και των ομάδων συμφερόντων στην ελληνική οικονομία, της αποδοτικότητας της διακυβέρνησης, την διαδικασία του εξευρωπαϊσμού της χώρας, καθώς και της κοινοβουλευτικής ασυνέχειας. (Μαρής, 2012, σσ.262,273).

Η αξιολόγηση αυτών των δεικτών θα αποδείξει ότι η οικονομική σύγκλιση δεν συνοδεύτηκε από την κατάλληλη πολιτική και θεσμική σύγκλιση.

1. Το κείμενο αυτό είναι η ανακοίνωση του συγγραφέα στο συνέδριο «Αντιπολιτικές στάσεις και αντικομματικά συναισθήματα», που οργάνωσε το Πάντειο Παν/μιο σε συνεργασία με το Ίδρυμα Friedrich Ebert στην Αθήνα στις 23-24 Νοεμβρίου 1996. Δημοσιεύθηκε στα Τετράδια Πολιτικής Επιστήμης, 4/2004. Με το κείμενο αυτό συγκροτείται για πρώτη φορά η έννοια της κομματοκρατίας και η θεωρητική θεμελίωση του περιεχομένου της.

3.1.1. Η εμφάνιση του Κρατισμού – Λαϊκισμού

– Η Αποτελεσματικότητα του Ελληνικού μοντέλου διακυβέρνησης.

Η μεταπολιτευτική καπιταλιστική ανάπτυξη συνδυάστηκε με την εφαρμογή μέτρων εκσυγχρονισμού και ορισμένων «παραχωρήσεων» δικαιωμάτων και κατακτήσεων προς την εργατική τάξη και τα φτωχά λαϊκά στρώματα κάτω και από την ανάπτυξη των εργατικών, λαϊκών αγώνων. Συγκεκριμένα κατά την δεκαετία '80, το ελληνικό κράτος επεκτάθηκε ανησυχητικά και ενώ αυτό έγινε όπως υποστηρίχθηκε, για την αντιμετώπιση της ανεργίας σε μη ανταγωνιστικούς τομείς, δεν μπορεί να δικαιολογηθεί αυτό το στρεβλό μοντέλο διακυβέρνησης και η μειωμένη αποδοτικότητα του. Υιοθετήθηκε η μορφή του «κράτους πρόνοιας». Ενισχύθηκαν οι κρατικές παροχές σε κοινωνικούς τομείς, όπως στον τομέα της υγείας με την εφαρμογή του συστήματος του «ΕΣΥ», στον τομέα της πρόνοιας με την λειτουργία των κρατικών παιδικών σταθμών, των ΚΑΠΗ, την καταβολή των προνοιακών επιδομάτων με διευρυμένα εισοδηματικά κριτήρια κ.τ.λ. Κρατικοποιήθηκαν πολλές χρεοκοπημένες (προβληματικές) επιχειρήσεις, με την δικαιολογία του κινδύνου της μαζικής αύξησης της ανεργίας, σε βάρος του κρατικού προϋπολογισμού, μέσω της αύξησης της φορολογίας και μειώνοντας ταυτόχρονα τις κρατικές χρηματοδοτήσεις στις ιδιωτικές επενδύσεις. Παράλληλα, σημαντικά ποσά των ευρωπαϊκών κονδυλίων δόθηκαν προς τους αγρότες, με κίνητρο την καταστροφή τμημάτων της παραδοσιακής αγροτικής παραγωγής. Αυτή η πολιτική εφαρμόστηκε μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1980. Στη συνέχεια βεβαίως η σοσιαλδημοκρατία πέρασε στην πολιτική των περικοπών και στην εφαρμογή των πρώτων αντεργατικών αναδιαρθρώσεων. Οι αναδιαρθρώσεις αυτές άρχισαν να εφαρμόζονται από το 1985, περίοδος που στην ΕΟΚ αποφασίστηκε η «Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη», προκειμένου να μπουν τα θεμέλια της «Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς». Τότε εφαρμόστηκε η πολιτική «σταθεροποίησης της οικονομίας» και θεσμοθετήθηκαν προς την κατεύθυνση αυτή μέτρα περικοπών και λιτότητας όπως η μερική απασχόληση, απαγορεύτηκαν οι αυξήσεις μισθών και στον ιδιωτικό τομέα με πράξεις νομοθετικού περιεχομένου κ.ά. Την ίδια περίοδο πολλοί παραδοσιακοί κλάδοι της οικονομίας μαράζωσαν, όπως η ναυπηγική βιομηχανία, η κλωστοϋφαντουργία, ο ιματισμός, το δέρμα κ.ά., ενώ αναπτύσσονταν γοργά οι τομείς ενέργειας, τηλεπικοινωνιών, πληροφορικής, που μπορούσαν να λειτουργούν και με ελαστικές εργασιακές σχέσεις. Αξίζει να σημειωθεί ότι όλο αυτό το διάστημα δημιουργήθηκαν πολλά μονοπώλια μεταξύ των οποίων αρκετοί μονοπωλιακοί όμιλοι επιδοτήθηκαν, με τους

επενδυτικούς νόμους, με άφθονο κρατικό χρήμα. Όλα αυτά συνεχίστηκαν πιο έντονα στη δεκαετία του '90 και του 2000, σε συνδυασμό με την άνοδο της παραγωγικότητας της εργασίας. Η ανάπτυξη αυτή του κρατισμού σε τέτοια έκταση και στα επίπεδα που αναφέρθηκαν χαρακτηρίζει το στρεβλό μοντέλο διακυβέρνησης της χώρας κατά την μεταπολίτευση, το οποίο την καθιστά ως ιδιαίτερη χώρα στον ευρωπαϊκό χώρο σε σχέση με τα υπόλοιπα κράτη –μέλη της Ε.Ε. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ν. Κοτζιάς² (1993), «Η ιδιαιτερότητα αυτή του ελληνικού κράτους σε σχέση με άλλες χώρες ίδιου ή υψηλότερου επιπέδου ανάπτυξης έγκειται στο γεγονός ότι διαθέτει διογκωμένους τους παραδοσιακούς μηχανισμούς του «κράτους νυχτοφύλακα» και του «παρεμβατικού κράτους» και υπανάπτυκτους τους μηχανισμούς της πρόνοιας και του δικαίου (όχι δικαιοσύνης, αυτοί είναι υπεραναπτυγμένοι) του λεγόμενου «γνωστικού κράτους».

Την κατάσταση αυτή ευνόησε και η πολιτική σταθερότητα των τελευταίων σαράντα χρόνων, η οποία λειτούργησε για τη χώρα μας ως ασπίδα προστασίας και εργαλείο ασυλίας για το πολιτικό σύστημα. Με βάση το οποίο δεν αξιοποιήθηκαν κατάλληλα τα οικονομικά οφέλη και οι δυνατότητες που μας δόθηκαν από τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (ΜΟΠ), τα πακέτα Ντελόρ, Γ΄ ΚΠΣ, ΕΣΠΑ κ.τ.λ., αν και πραγματοποιήθηκαν έργα υποδομής δεν συντελέστηκαν οι απαραίτητες θεσμικές μεταρρυθμίσεις που να συμβάλλουν στην πρόοδο και οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Αντίθετα κατασπαταλήθηκαν σημαντικοί πόροι με αποτέλεσμα ένα ΑΕΠ 300 δις ευρώ (πριν την κρίση) να είναι κατατεθειμένο σε τράπεζες του εξωτερικού και να αντιστοιχεί στο σύνολο περίπου του ελληνικού χρέους. (Μήτσιος, 2012,σ.15).

Επίσης η εκτεταμένη φοροδιαφυγή, παραοικονομία, εκφράζει την αδυναμία της πολιτείας να την αντιμετωπίσει αποτελεσματικά. Σύμφωνα με δημοσιεύσεις στα τέλη του 2012, καταθέσεις πολλών Ελλήνων, περίπου 54 δις ευρώ διέφυγαν στο εξωτερικό μόνο κατά το 2010 και 2011. (Μήτσιος,2012,σ.27). Το γεγονός αυτό αποκαλύπτει το μέγεθος της τεράστιας φοροδιαφυγής από φορολογούμενους, με δηλωμένα χαμηλά εισοδήματα. Σχετική με το φαινόμενο αυτό είναι και η έκθεση του Πανεπιστημίου του Σικάγου το 2012. Κατά την οποία η φοροδιαφυγή των ελεύθερων επαγγελματιών το 2009 εκτιμάται στα 28 δις ευρώ.

2. http://www.theseis.com/index.php?option=com_content&task=view&id=434.

Όπως αναφέρει ο Μήτσιος, (2012,σ.27) «Αν τα εισοδήματα αυτά φορολογούνταν θα απέφεραν 11,2 δις. δημόσια έσοδα , αρκετά για να καλύψουν περίπου το 1/3 του δημοσιονομικού ελλείμματος το 2009 ή το μισό του 2008».Επίσης μελέτες του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) και της Κομισιόν αναφέρουν ότι η Ελλάδα έχει την μικρότερη αποδοτικότητα σχετικά με την είσπραξη του ΦΠΑ, μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. και κατατάσσεται στο δεύτερο μικρότερο κράτος μεταξύ των κρατών –μελών του ΟΟΣΑ. Αν η Ελλάδα είχε αποτελεσματικό φοροεισπρακτικό μηχανισμό κυρίως στο φόρο εισοδήματος νομικών προσώπων ,στις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης και τον ΦΠΑ, αναφέρει σε έκθεσή του ο ΟΟΣΑ, στον ίδιο βαθμό με τα άλλα κράτη του Οργανισμού , θα αύξανε τα δημόσια έσοδά της περίπου κατά 4,75 του ΑΕΠ ετησίως , που αντιστοιχεί στο ποσό των 10 δις ευρώ περίπου όσο τα μέτρα του μνημονίου , το φθινόπωρο του 2012, (Μήτσιος, 2012,σ. 27). Ήταν η φοροδιαφυγή, η εισφοροδιαφυγή που είχαν σαν αποτέλεσμα χαμηλά δημόσια έσοδα και την δημιουργία ελλειμμάτων. Με βάση τα παραπάνω, είναι ολοφάνερο ότι η οικονομική κρίση στη χώρα μας υπήρξε αποτέλεσμα της ύπαρξης του κρατισμού –λαϊκισμού καθ' όλη τη διάρκεια της μεταπολίτευσης. Όπου την θέση της ανάπτυξης πήρε ο δανεισμός . Τη θέση της αξιοκρατίας, η κυριαρχία των κομματικών "ημετέρων". Η ευημερία περνούσε μέσα από κλειστά κυκλώματα και κλειστά επαγγέλματα και όλα αυτά μαζί έφεραν τη γιγάντωση της γραφειοκρατίας, την παράλυση των επενδύσεων, περισσότερο κρατισμό, περισσότερα ελλείμματα και συνεχή συσσώρευση χρέους. Η ελληνική οικονομία έχασε την εξωστρέφειά της. Η ανταγωνιστικότητά της υποχωρούσε ασταμάτητα. Δεν παρήγε πλούτο, παρήγε εισόδημα από δανεικά που υπονόμευαν το μέλλον των παιδιών της.

Το αποτυχημένο μεταπολιτευτικό μοντέλο διακυβέρνησης, απέδειξε το πολιτικό έλλειμμα των πρωταγωνιστών της πολιτικής μας ζωής που οδήγησαν την χώρα στην παρούσα κατάσταση. Η έλλειψη εμπνευσμένης ηγεσίας και οράματος καθώς και η υιοθέτηση ενός πολιτικού και οικονομικού καθεστώτος που «βόλευε τους λίγους και δεν δυσαρεστούσε τους πολλούς», αποτελούν σημαντικούς παράγοντες που επηρέασαν σημαντικά την σημερινή εξέλιξη της χώρας.

3.2.2.Η Αποτυχημένη διαδικασία του εξευρωπαϊσμού.

Η διαδικασία ένταξης της χώρας μας στην ΟΝΕ καθώς και των υπόλοιπων κρατών μελών δεν ήταν εύκολη. Υπήρξαν σημαντικές αποκλίσεις μεταξύ τους ,για τον λόγο αυτό η σύγκλιση που πραγματοποιήθηκε ήταν ονομαστική και όχι πραγματική με βάση τα οικονομικά δεδομένα της κάθε χώρας ξεχωριστά. Οι οικονομικές αποφάσεις στην Ελλάδα λαμβάνονταν με βάση τα πολιτικά κριτήρια και όχι σύμφωνα με τις επιταγές του «κοινωνικού κεκτημένου»,οι οποίες αποτελούσαν και τις βασικές προϋποθέσεις για την ένταξη στην ευρωζώνη. Πολλές ευρωπαϊκές οδηγίες ακόμα και σήμερα δεν έχουν εφαρμοστεί. Η μεταρρυθμιστική δυνατότητα της χώρας μας παραμένει από τις χαμηλότερες στην Ευρώπη. Οι βασικότεροι παράγοντες που παρεμπόδισαν τις μεταρρυθμίσεις είναι όπως και προηγούμενα αναλύσαμε η θεσμική και πολιτική υπανάπτυξη της Ελλάδας και το στρεβλό μοντέλο διακυβέρνησης της. Οι παράγοντες αυτοί κατέστησαν την χώρα μας σε «ουραγό» των μεταρρυθμίσεων κυρίως στα θέματα του ασφαλιστικού συστήματος, στην αγορά εργασίας και στις ιδιωτικοποιήσεις. Είναι όμως εξίσου σημαντικό να τονιστεί ότι η παρέμβαση της Ε.Ε. στην αντιμετώπιση της ελληνικής κρίσης αποδείχτηκε πλήρως αναποτελεσματική. Ενώ η εφαρμογή της δημοσιονομικής πειθαρχίας ήταν απαραίτητη, η επιβολή των αυστηρών μέτρων λιτότητας εμβάθυναν την κρίση. Οι κοινωνικοί εταίροι θα έπρεπε να εκφράσουν διαφορετικά την αλληλεγγύη τους προς την χώρα μας. Η Ελλάδα σήμερα χρήζει ανάγκης πέραν τις πολιτικής σταθερότητας και της δημοσιονομικής εξυγίανσης και κάθαρσης του όλου συστήματος, από την υποστήριξη και προώθηση ενός αναπτυξιακού σχεδίου αναγκαίου για την αναθέρμανση της οικονομίας. Με βάση το οποίο να δημιουργηθούν νέες θέσεις απασχόλησης και να αναγεννηθεί η ελπίδα πάλι στον ελληνικό λαό . Αυτό θα πρέπει να είναι το κύριο μέλημα όχι μόνο της πολιτικής ηγεσίας του τόπου μας αλλά και των εταίρων της Ε.Ε. Όμως η Ε.Ε. σήμερα δεν μπορεί να εφαρμόσει τέτοια πολιτική αφού δεν διαθέτει την κατάλληλη θεσμική υποδομή. Μέχρι σήμερα δεν έχει την απαραίτητη δημοσιονομική ένωση. Απαιτείται σωστή στρατηγική αντιμετώπιση. Το εγχείρημα είναι τεράστιο , είναι το ίδιο το μέλλον της Ευρώπης. Παράλληλα με την δημιουργία της οικονομικής κρίσης και ιδιαίτερα μετά την επιβολή του αυστηρού προγράμματος της δημοσιονομικής προσαρμογής , αναπόφευκτα και συσσωρευτικά δημιουργείται και κρίση αξιών καθώς και έλλειψης εμπιστοσύνης στους θεσμούς και το πολιτικό σύστημα. Η απαξίωση και η ανομία αποτελούν βασικά χαρακτηριστικά της καθημερινότητας και

αποτελούν ανασταλτικούς παράγοντες στη διαδικασία εναρμόνισης της Ελλάδας με τα πρότυπα και τις επιταγές της Ε.Ε. Ο υπερβολικά διογκωμένος δημόσιος τομέας από την δεκαετία το '80 δεν κατάφερε να περιοριστεί την δεκαετία του '90, την περίοδο της σταθεροποίησης της οικονομίας για την ένταξη στην ΟΝΕ. Η φιλελευθεροποίηση της οικονομίας και το άνοιγμα των αγορών δεν μείωσε το κράτος αλλά αντίθετα το αύξησε μαζί με το δημόσιο χρέος. Συνοδευόμενο από την αυξημένη γραφειοκρατία έγινε περισσότερο δυσλειτουργικό και ανίκανο να υλοποιήσει τις απαιτούμενες μεταρρυθμίσεις σύμφωνα με τις διαδικασίες του εξευρωπαϊσμού. Η παραδοσιακή και συγκεντρωτική διοίκηση τόσο ως προς τους θεσμούς της όσο και ως προς τους ελεγκτικούς μηχανισμούς της ελέγχεται από το κυβερνών κόμμα. Η κυριαρχία των πολιτικών κομμάτων στη διοίκηση μεταφράζεται σε πελατειακές σχέσεις. Εξαιτίας αυτών παρακάμπτονται οι αρχές της αξιοκρατίας ως προς την πρόσληψη, αξιοποίηση των δημοσίων λειτουργών, αντίθετα τα φαινόμενα της διαφθοράς ήταν πολύ συνηθισμένα. Η χρήση του κράτους για εκλογικούς σκοπούς αποτελεί τροχοπέδη για την εναρμόνιση της δημόσιας διοίκησης με τις ευρωπαϊκές πολιτικές. Η οικονομική δυσχέρεια αλλά και οι δεσμεύσεις της χώρας μας από την ένταξη στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Στήριξης έχουν σημαίνει σημαντικές αλλαγές στη δημόσια διοίκηση. Όμως οι αλλαγές αυτές δεν κατάφεραν ακόμα να την εκσυγχρονίσουν, να αυξήσουν την αποδοτικότητά της, να την κάνουν ευέλικτη και λειτουργική σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Για τον λόγο αυτό απαιτούνται ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις, όπως η κατάργηση του πελατειακού κράτους. Η ύπαρξη του οποίου αντίθετα εμβαθύνει την κρίση και υπονομεύει κάθε μακροπρόθεσμη προοπτική ανάπτυξης. Το αποτέλεσμα μέχρι τώρα ήταν ότι παρά την υιοθέτηση κάποιων μεταρρυθμίσεων, οι περιφέρειες να παραμείνουν αδύναμες και η απορρόφηση των ευρωπαϊκών κονδυλίων υπήρξε περιορισμένη. Ακόμα είναι ενδιαφέρον πως οι διαδικασίες εξευρωπαϊσμού ταυτίζονται με τις διαδικασίες εκσυγχρονισμού στη χώρα μας. Η βιβλιογραφία σύμφωνα με τον εξευρωπαϊσμό της Ελλάδας αναφέρει ότι υπάρχει η τάση σύγκλισης με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, σημαντικές όμως είναι και οι περιπτώσεις αδράνειας. (Λαδής, 2011, σ.21). Η αδράνεια είναι συνηθισμένη κυρίως στους τομείς διοικητικής μεταρρύθμισης και περιβαλλοντικής πολιτικής. Είναι αξιοσημείωτο επίσης να αναφέρουμε ότι η Ελλάδα είναι από τις λίγες χώρες που ταυτόχρονα δέχεται τις επιδράσεις της παγκοσμιοποίησης μέσω των διεθνών αγορών και του ΔΝΤ και του εξευρωπαϊσμού μέσω των μνημονίων και τα διμερή δάνεια. Τόσο η διεθνής επίδραση όσο και η ευρωπαϊκή, διαδραματίζουν αναμφισβήτητα αποφασιστικό ρόλο στις μεταρρυθμιστικές διαδικασίες.

3.2.3. Η Διαφθορά

Η διαφθορά, δηλ. η κατάχρηση της δημόσιας εξουσίας για ίδιον όφελος (Johnson et al, 1999), αποτελεί ένα παγκόσμιο φαινόμενο, πολυσύνθετο, με πολλές εκφράσεις και έχει άμεσες επιδράσεις στην οικονομική και κοινωνική ζωή. Στην Ελλάδα είναι ιδιαίτερα έντονη η παρουσία της καθ' όλη τη διάρκεια της μεταπολίτευσης. Ταλαιπώρησε την ελληνική κοινωνία με την μορφή της πολιτικής διαφθοράς. Οι πολύ άσχημες επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας μετά το 1980, συνοδεύτηκαν και από φαινόμενα εκτεταμένης διαφθοράς (διάγραμμα 3.4). Συνεχίζει όμως να πλήττει τη χώρα μας και να μειώνει το κύρος της σε διεθνές επίπεδο. Αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για την επιτυχή εφαρμογή των προγραμμάτων σταθερότητας και ανάπτυξης σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Τα νέα στοιχεία που έδωσε στη δημοσιότητα στις αρχές Μαρτίου, πρόσφατη έκθεση της Public Issue³ για λογαριασμό της Οργάνωσης Διεθνής Διαφάνεια, καταδεικνύουν το μέγεθος της διαφθοράς στη χώρα μας που εξακολουθεί να παραμένει σε υψηλά επίπεδα. Για μία ακόμα χρονιά, στην κορυφή της κατάταξης των φορέων του δημοσίου τομέα όπου εντοπίζονται περιστατικά διαφθοράς, βρίσκονται τα δημόσια νοσοκομεία, με τις πολεοδομίες και τις εφορίες να μοιράζονται τη δεύτερη και τρίτη θέση αντίστοιχα. Ο υπερβολικά διογκωμένος δημόσιος τομέας σε συνδυασμό με την δομή και τη λειτουργία του, καθώς και την ύπαρξη της έντονης γραφειοκρατίας, αποτελούν μηχανισμούς ανατροφοδότησης του φαινομένου. Το σύστημα της πελατειακής διακυβέρνησης που χαρακτηρίζει ιδιαίτερα την ελληνική δημόσια διοίκηση, ευνοεί την εμφάνισή της, οποία συσχετίζεται άμεσα με το επίπεδο ανάπτυξης της ελληνικής κοινωνίας. Η απουσία μηχανοργάνωσης στο μεγαλύτερο βαθμό της δημόσιας διοίκησης που σημαίνει και την έλλειψη κάθε μορφής ελέγχου, ενίσχυσε σημαντικά την πολιτική-οικονομική διαφθορά (αδιαφάνεια συναλλαγών, των πάσης μορφής προμηθειών, αναθέσεις μεγάλων οικονομικών έργων σε «οικεία πρόσωπα», υπέρογκες εξοπλιστικές δαπάνες που πραγματοποιήθηκαν με γνώμονα την ασφάλεια της χώρας), οδήγησαν στην κατασπατάληση του δημοσίου χρήματος. Άμεσα διαπιστώνει κανείς από την εξέταση του προβλήματος ότι η σχέση μεταξύ της διαφθοράς, του μεγέθους του κράτους και της οικονομικής μεγέθυνσης είναι αρνητική σε σχέση με το επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης που βρίσκεται μία χώρα. Η επίδρασή της επί της οικονομικής μεγέθυνσης είναι μικρότερη στις οικονομικά αναπτυγμένες χώρες. Αντίθετα στη χώρα μας, τα ποσοστά της παραμένουν υψηλά και αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματά της. Στα ίδια αποτελέσματα

κατέληξε και η πρόσφατη δειγματοληπτική έρευνα⁴ του Τμήματος Στατιστικής του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών. Παράλληλα η διαφθορά έχει αρνητική σχέση με τα φορολογικά έσοδα και αυτό αποδεικνύεται από την εκτεταμένη φοροδιαφυγή και την κακή χρήση των φοροαπαλλαγών από τους έλληνες φορολογούμενους. Οι επιδράσεις της διαφθοράς είναι καταστροφικές σε οποιοδήποτε τομέα αυτή κάνει την εμφάνισή της. Στον δημόσιο τομέα μειώνει την αποτελεσματικότητα του και την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών προς τον πολίτη. Οδηγεί στην άδικη και άνιση παροχή υπηρεσιών. Παράγει επίσης τις οικονομικές διαστρεβλώσεις, με την παρέκκλιση της δημόσιας επένδυσης στα δημόσια έργα, όπου οι δωροδοκίες και οι ανταποδόσεις είναι πιο συχνές. Οι ανώτεροι υπάλληλοι μπορούν να αυξήσουν την τεχνική πολυπλοκότητα των προγραμμάτων δημοσίου τομέα, για να κρύψουν ή να προετοιμάσουν το έδαφος για τέτοιες συναλλαγές, με συνέπεια την περαιτέρω διαστρέβλωση των επενδύσεων. Η διαφθορά χαλαρώνει επίσης τη συμμόρφωση της κατασκευής με περιβαλλοντικούς, ή άλλους κανονισμούς, μειώνει την ποιότητα των κυβερνητικών υπηρεσιών και αυξάνει τις δημοσιονομικές πιέσεις στην κυβέρνηση. Η δωροδοκία υπονομεύει επίσης την οικονομική ανάπτυξη με την οικονομική ανεπάρκεια. Στον ιδιωτικό τομέα, η διαφθορά αυξάνει το κόστος της επιχείρησης μέσω της τιμής των παράνομων πληρωμών, το διοικητικό κόστος των ανωτέρων, καθώς και τον κίνδυνο αποκάλυψης παραβιασμένων συμφωνιών. Όπου η δωροδοκία διογκώνει το κόστος της επιχείρησης, διαστρεβλώνει επίσης τον συγκεκριμένο τομέα, καθώς και όσες εταιρείες διασυνδέονται με αυτόν τον τομέα, καθώς και τον ανταγωνισμό και κατά κάποιον τρόπο έτσι στηρίζονται οι ανεπαρκείς εταιρείες ανεβάζοντας το κόστος. Επιπλέον το φαινόμενο αυτό αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στην προσέλκυση των ξένων επενδύσεων, οι οποίες συμβάλουν στην αύξηση της οικονομικής μεγέθυνσης. Η ύπαρξη της διαφθοράς αυξάνει κατά πολύ το αρχικό κόστος ίδρυσης μιας νέας επιχείρησης μειώνοντας σημαντικά τα επιχειρηματικά κέρδη. Στον πολιτικό βίο η διαφθορά υπονομεύει τη δημοκρατία, την καλή και σωστή διακυβέρνηση. Είναι πιθανό ακόμα να περιφρονούνται ή και να υπονομεύονται επίσημες διαδικασίες. Η δωροδοκία στις εκλογές και στους νομοθετικούς οργανισμούς μειώνει την υπευθυνότητα και διαστρεβλώνει την αντιπροσώπευση στη χάραξη της πολιτικής πορείας. Η διαφθορά στο δικαστικό σύστημα συμβιβάζει το κράτος δικαίου. Γενικότερα, η διαφθορά διαβρώνει τη θεσμική ικανότητα του κράτους ενώ οι διαθέσιμοι πόροι του μειώνονται σταδιακά. Συγχρόνως, η δωροδοκία υπονομεύει τη νομιμότητα της κυβέρνησης

και των δημοκρατικών αξιών, όπως της εμπιστοσύνης, της αξιοκρατίας, της διαφάνειας κ.τ.λ. Η ύπαρξή της αντικατοπτρίζει επίσης το μέγεθος της ηθικής κρίσης που βιώνει η χώρα μας.

Ολοκληρώνοντας την σύντομη παρουσίαση του φαινομένου της διαφθοράς και των αρνητικών επιπτώσεών της στους βασικότερους τομείς της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής ζωής του τόπου και προκειμένου να κατανοήσουμε καλύτερα το πολυσύνθετο αυτό φαινόμενο και τους παράγοντες που το δημιούργησαν, κρίνουμε σκόπιμο να αναφέρουμε την άποψη των Κουτσούκη και Σκλιά, (2005, σσ. 21-22, 86-88, 131-143, 170-171, 215-244), οι οποίοι ισχυρίζονται ότι «το σύστημα της πολιτειακής διακυβέρνησης, αποτελεί τον βασικότερο παράγοντα, ο οποίος ευνοεί και ενισχύει το φαινόμενο της διαφθοράς στην Ελλάδα. Η θεσμική υπανάπτυξη που το χαρακτηρίζει, ενισχύει τον λαϊκισμό, ένα σύνθετο νομικό πλαίσιο το οποίο όχι μόνο είναι αναποτελεσματικό αλλά και προσφέρει την δυνατότητα για πολλές παρελκυστικές τακτικές και μία πολιτική κουλτούρα, η οποία παρέχει τον χώρο για συμπεριφορές γεμάτες παθογένειες και στρεβλώσεις».

Με βάση τα παραπάνω διαπιστώνουμε ότι απαιτούνται μεγάλες προσπάθειες για να αλλάξουν νοοτροπίες και συνήθειες χρόνων. Μα, πάνω απ' όλα, χρειάζεται μια Πολιτεία που να προλαμβάνει το κακό «εν τη γενέσει» του. Κάτι που ως τώρα δεν έχει συμβεί.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ: 09/07/2013 10:31 |

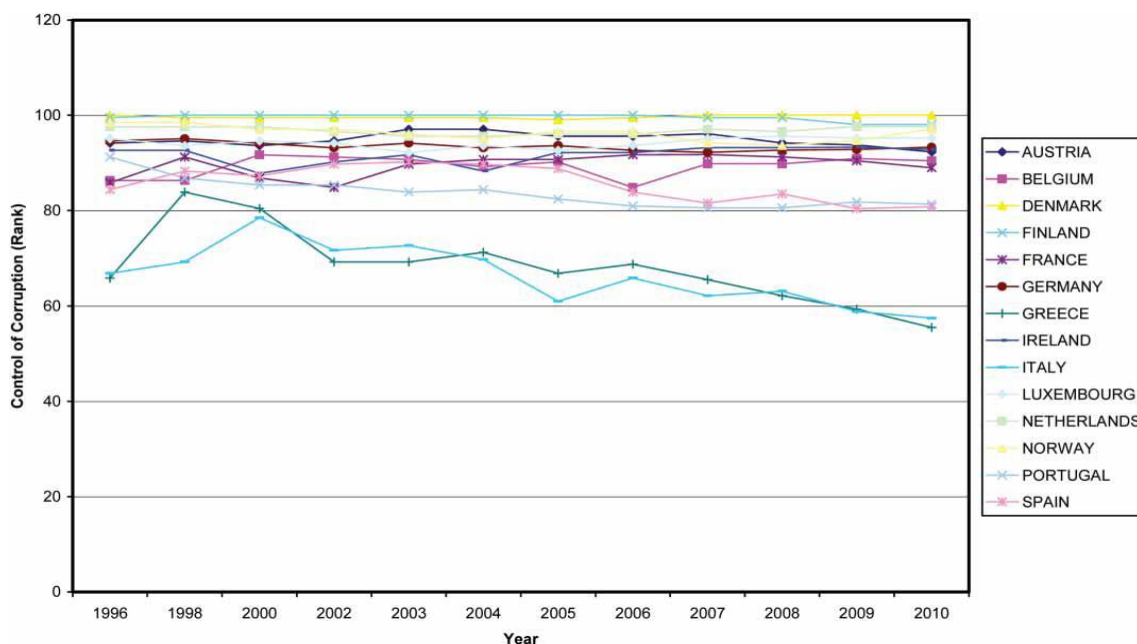

Πηγή: tanea.gr .

«Τις χειρότερες επιδόσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχει η Ελλάδα, με το 22% των πολιτών να δηλώνει ότι λάδωσε κάποιον δημόσιο λειτουργό κατά το 2012.»

3. <http://www.pame.gr/politiki/apopseis/ellada-diafthora.html>

4. <http://www.dealnews.gr/oikonomia/item/14601-To-μέγιστο-πρόβλημα-στην-Ελλάδα-η-διαφθορά>

Διάγραμμα 3.4. Control of corruption.

Source: Pantelis Sklias & Georgios Maris (2013), “The Political Dimension of the Greek Financial Crisis”

Perspectives on European Politics and Society, 2013/Vol. 14, No. 1, p. 159.

3.2.4. Ομάδες συμφερόντων .

Η μακροχρόνια συνύπαρξη του ελληνικού πολιτικού συστήματος σε όλη τη διάρκεια της μεταπολίτευσης , με τις πελατειακές σχέσεις, έχει προκαλέσει τις σημερινές πολιτικές αλλοιώσεις. Τότε δημιουργήθηκαν νέες «πολιτικές ελίτ» που διεκδικούσαν σταθερή εκλογική βάση, την οποία αποτελούσαν ισχυρές ομάδες συμφερόντων, οι «οικονομικές ελίτ» της χώρας ,που στερέωσαν στη συνέχεια ένα σύστημα προβληματικό. «Και το έκαναν αυτό εις βάρος της ανταγωνιστικότητας για να εξασφαλίσουν το προσωπικό τους όφελος». Σύμφωνα με τους Mitsouroulo και Pelagidi,(2009a,σς.246-254), «η δημιουργία και η ύπαρξη ισχυρών και πολύ καλά οργανωμένων και αλληλεξαρτώμενων ομάδων συμφερόντων, είναι το αποτέλεσμα της ελλιπούς ποιότητας διακυβέρνησης και του διοικητικού φορτίου». Αυτό το πελατειακό σύστημα ρίζωσε τόσο γερά και ενώθηκε τόσο απόλυτα με την πολιτική κουλτούρα της νεοελληνικής κοινωνίας, ώστε ήταν σε θέση να επηρεάζει τον τρόπο σκέψης και να καθορίζει τη δράση της σχεδόν σε ολόκληρο το σύνολό της .Μεταξύ των

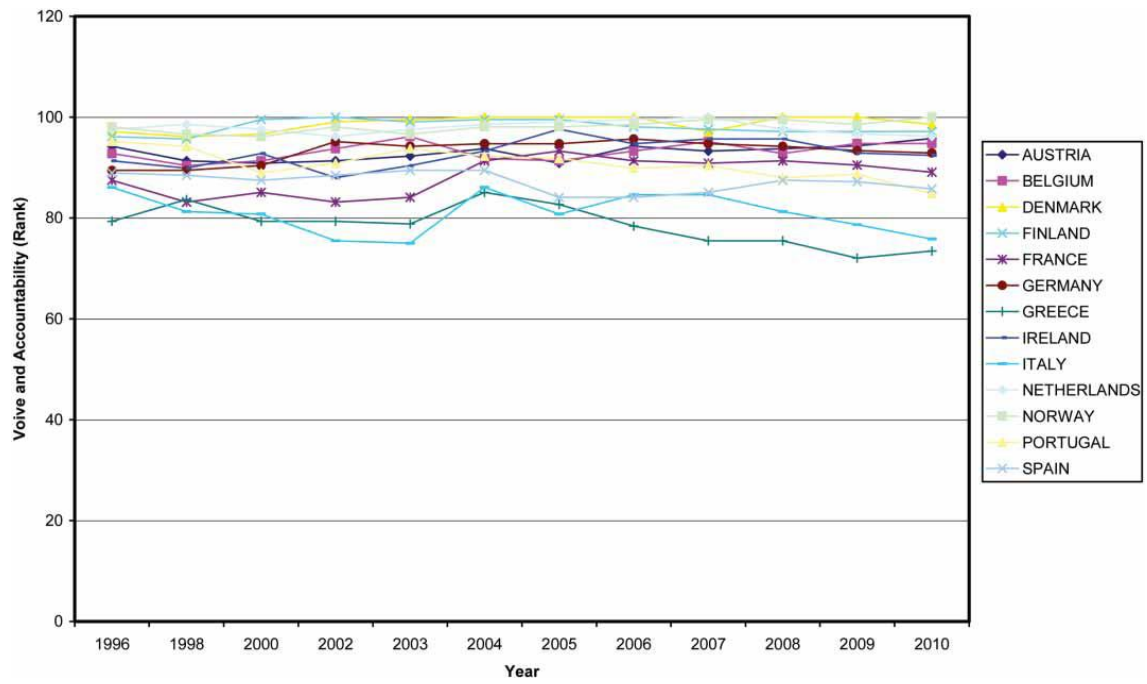
«εκλογέων» και των «ψηφοφόρων» καθιερώθηκε ο άτυπος νόμος του « δούναι και λαβείν». Οι πολιτικοί «προστάτες» (patrons) κατανέμουν δημόσιους πόρους και αξιώματα στους ψηφοφόρους «πελάτες» τους (clients). Οι θέσεις και οι προαγωγές στο δημόσιο, οι μισθοί, οι παροχές και τα επιδόματα, οι επαγγελματικές και πολεοδομικές άδειες κ.τ.λ., εξαρτώνται από αποφάσεις πολιτικών. Ενώ οι συντεχνιακές ομάδες , προωθούν ιδιωτικοοικονομικά συμφέροντα που συνήθως δεν ταυτίζονται με το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο , υπονομεύοντας την γενικότερη πολιτική και οικονομική σταθερότητα και ανάπτυξη της χώρας. Σημαντικό τμήμα του θεσμικού πλαισίου έχει μετασχηματιστεί για την ικανοποίηση των συμφερόντων των ομάδων πίεσης (Λόμπυ) οι οποίες είναι ικανές να ανατρέψουν και κυβερνήσεις στην αντίθετη περίπτωση. Σχετικά με τον τρόπο που αναπτύσσονται και δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα , αυτές οι ομάδες συμφερόντων , (οι Mitsopoulos and Pelagidis, 2009b,σς.399-416) πιο συγκεκριμένα αναφέρουν: «Αυτές οι πολυπληθείς ομάδες συμφερόντων μειώνουν τον ανταγωνισμό του προϊόντος και των υπηρεσιών, αυξάνουν γραφειοκρατικά και διοικητικά εμπόδια και επιδιώκουν να εγκαθιδρύσουν την αδιαφάνεια σε όλες τις νομικές και διοικητικές διαδικασίες έτσι ώστε να είναι σε θέση να αυξήσουν τα κέρδη που μπορούν να αποκομίσουν». Με βάση τα παραπάνω διαπιστώνουμε ότι οι ισχυρές ομάδες συμφερόντων ,στην χώρα μας ,αποτελούν ανασταλτικούς παράγοντες για την επιτυχή υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων και την εναρμόνιση της χώρας μας με το «κοινωνικό κεκτημένο» Αντίθετα διαφοροποιούν την χώρα μας σε σχέση με τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη και την κατατάσσουν στην χειρότερη θέση σχετικά με την εφαρμογή των κανόνων δικαίου. Είναι ολοφάνερο το μεγάλο δημοκρατικό έλλειμμα και το κενό εκπροσώπησης που χαρακτηρίζει το ελληνικό πολιτικό σύστημα. Έχει κλονιστεί η εμπιστοσύνη των πολιτών για την υποβαθμισμένη και αναποτελεσματική λειτουργία του υφιστάμενου ελληνικού πολιτικού συστήματος. Τα φαινόμενα της πολιτικής αλλοτρίωσης και της πολιτικής απάθειας των πολιτών είναι πολύ συνηθισμένα στις μέρες μας, και ιδιαίτερα είναι έκδηλα στις νεότερες ηλικίες. Βέβαια μεγάλο μέρος ευθύνης για την κατάσταση αυτή αναλογεί και στην υποτονική λειτουργία της κοινωνίας των πολιτών. Για τους λόγους αυτούς επιβάλλεται άμεσα η εξάλειψη του φαινομένου των πελατειακών σχέσεων , για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας μας. Και αυτό μπορεί να επιτευχθεί με τις απαιτούμενες θεσμικές μεταρρυθμίσεις και παράλληλα την οικονομική αυτονομία των οικονομικών δρώντων .Κατά τη θεώρηση αυτή, πολιτική αυτονομία δεν νοείται χωρίς οικονομική αυτονομία. Χωρίς την οικονομική

αυτονομία της κοινωνίας πολιτών, οι θεσμοί που σε μεγάλο βαθμό περιορίζουν το πελατειακό σύστημα, στα αναπτυγμένα κράτη δικαίου θα είχαν προ πολλού διαβρωθεί και εκεί.

3.2.5. Πολιτική αστάθεια.

Το ελληνικό πολιτικό και κοινοβουλευτικό σύστημα είναι ασταθές σχεδόν σε όλη τη διάρκεια της μεταπολίτευσης. Πολλές εκλογικές αναμετρήσεις έλαβαν χώρα και ιδιαίτερα πολλοί κυβερνητικοί ανασχηματισμοί, χωρίς αυτοί να έχουν υλοποιήσει σημαντικούς πολιτικούς στόχους στα συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα. Με βάση τους δείκτες συμμετοχής και λογοδοσίας της Παγκόσμιας Τράπεζας (Διάγραμμα 3.5) η Ελλάδα κατατάσσεται στις τελευταίες θέσεις, σε σχέση με τα υπόλοιπα κράτη μέλη. Επιπλέον η πολιτική αστάθεια παρεμποδίζει τις μεταρρυθμιστικές διαδικασίες για οικονομική ανάπτυξη και ευημερία. Αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα όχι μόνο για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων στη χώρα μας αλλά και για την παραμονή στη χώρα μας και την λειτουργία των είδη υφιστάμενων επιχειρήσεων. Παράλληλα, επηρέασε σημαντικά τους χαμηλούς δείκτες ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας. Η έλλειψη σταθερής φορολογικής πολιτικής ως προς την φορολόγηση των επιχειρηματικών κερδών συνέβαλε σημαντικά προς την κατεύθυνση αυτή. Όμως οι περισσότερες μεταρρυθμιστικές προσπάθειες απέτυχαν κατά τα τελευταία 30 χρόνια. Όπως οι μεταρρυθμίσεις στο ασφαλιστικό το 2000 και το 2008, του εκπαιδευτικού συστήματος, της αγοράς εργασίας το 1998 και 2000, της προστασίας του περιβάλλοντος, της φιλελευθεροποίησης της αγοράς ενέργειας, του εθνικού συστήματος υγείας το 2000, των κλειστών επαγγελματιών και πολλές άλλες ακόμα.

Συνεπώς αυτό που χρειάζεται να υπογραμμιστεί είναι ότι, η θεσμική και πολιτική υπανάπτυξη καθώς και το στρεβλό μοντέλο διακυβέρνησης της χώρας είναι οι βασικότερες αιτίες δημιουργίας της ελληνικής οικονομικής κρίσης. (Sklias and Maris, 2013, pp.144-164). Το στρεβλό αυτό μοντέλο συνοδεύτηκε με τα φαινόμενα που προηγούμενα αναλύσαμε με βάση τα οποία συμπεραίνουμε ότι οι αιτίες της ελληνικής οικονομικής κρίσης σχετίζονται με πολιτικούς λόγους και λανθασμένες οικονομικές πολιτικές, οι οποίες παρουσιάζονται στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο.

Διάγραμμα 3.5 . Voice and accountability.

Source: Pantelis Sklias & Georgios Maris, (2013), “The Political Dimension of the Greek Financial Crisis” Perspectives on European Politics and Society, Vol. 14, No. 1, p. 161.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Βασικές Μεταβλητές Οικονομικής Ανάπτυξης .

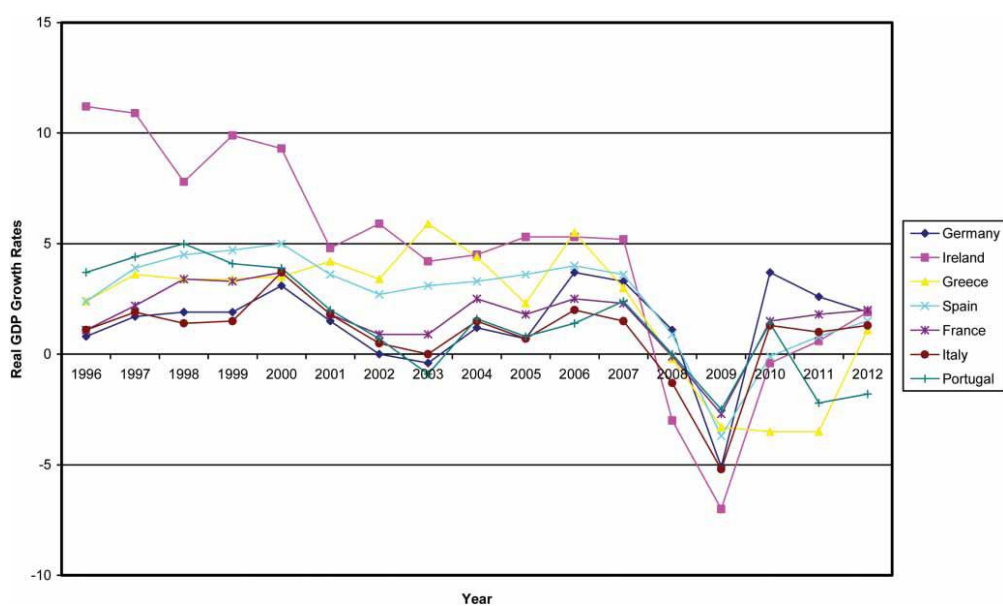
Όπως και προηγούμενα αναφέρθηκε, τα αποτελέσματα αυτού του αναποτελεσματικού μοντέλου διακυβέρνησης είναι οι λανθασμένες πολιτικές αποφάσεις, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται και οι οικονομικές. Οι αυξημένες κρατικοποιήσεις αύξησαν την φορολογία, προκειμένου αυτές να χρηματοδοτηθούν και παράλληλα μείωσαν τις ιδιωτικές επενδύσεις . Αυτό οδήγησε σε μείωση του πραγματικού ΑΕΠ μακροπρόθεσμα, ενώ ταυτόχρονα αυξήθηκαν τα δημόσια ελλείμματα και δημόσια χρέη κατακόρυφα. Επίσης όπως ήταν και αναμενόμενο απέτυχαν πλήρως, σχεδόν όλες οι προσπάθειες μεταρρύθμισης και σταθερότητας σύμφωνα με τις επιταγές του κοινωνικού κεκτημένου.

Στην παρούσα ενότητα θα επιχειρηθεί η αξιολόγηση μιας σειράς οικονομικών μεταβλητών κατά την μεταπολιτευτική περίοδο, όπως της οικονομικής μεγέθυνσης, της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, των επενδύσεων, του δημοσιονομικού ελλείμματος , με βασικό στόχο τον εντοπισμό , την ανάλυση των αιτιών και την εξεύρεση τρόπων για την κατάλληλη αντιμετώπιση του προβλήματος.

4.1.Τα ποσοστά οικονομικής μεγέθυνσης.

Η Ελλάδα μέχρι το 2007 είχε πραγματοποιήσει σημαντική αύξηση στα ποσοστά οικονομικής μεγέθυνσης (ΑΕΠ 4%),(Διάγρ.4.6).Όμως τα ποσοστά αυτά δεν ανταποκρίνονταν σε πραγματικά οικονομικά δεδομένα ,ήταν παραπλανητικά περισσότερο γιατί είχαν υπολογιστεί με βάση τις προσωρινές και βραχυχρόνιες εισροές στην ελληνική οικονομία. (Μαρής, 2012, σ.264). Η εισροή χρηματικών πόρων από την Ε.Ε., ο υψηλός δανεισμός του δημοσίου, το φθηνό εργατικό κόστος εργασίας των μεταναστών καθώς και οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004, αποτέλεσαν τους βασικότερους παράγοντες που συνέβαλαν στην αύξηση των δεικτών της οικονομικής μεγέθυνσης. Ιδιαίτερα την περίοδο των Ολυμπιακών αγώνων, μεγάλα κεφάλαια τόσο από την Ευρώπη όσο και από τον υπόλοιπο κόσμο εισέρρευσαν στη χώρα μας. Για τον σκοπό αυτό έγιναν και αρκετά έργα υποδομής, όπου είχαν ως αποτέλεσμα την αναθέρμανση της ελληνικής οικονομίας για αυτό και τα ποσοστά μεγέθυνσης ήταν ιδιαίτερα αυξημένα. Την περίοδο εκείνη επίσης η χώρα μας είχε πετύχει την είσοδο της στην

Ευρωζώνη και υπήρχε τόσο στο εσωτερικό όσο και το εξωτερικό τεράστια αισιοδοξία για το μέλλον και την σταθερότητα της χώρας, η οποία επηρέασε την αποτελεσματικότητα και την αποδοτικότητα τόσο του δημόσιου όσο και του ιδιωτικού τομέα. Όμως η ανοδική πορεία των οικονομικών μεταβλητών μειώθηκε, όταν μετά το πέρας των Ολυμπιακών Αγώνων, δεν συνεχίστηκαν στον ίδιο ρυθμό και ένταση τα έργα υποδομής. Έτσι, η οικονομική αισιοδοξία της πρώτης περιόδου μέσα στην Ευρωζώνη μπορεί να υποτεθεί ότι ήταν ουσιαστικά παραπλανητική.

Διάγραμμα 4.6. Real GDP growth rates (%).

Source: Pantelis Sklias & Georgios Maris, (2013), "The Political Dimension of the Greek Financial Crisis" Perspectives on European Politics and Society, Vol. 14, No.1, p.149.

4.2.Η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας.

Το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας είναι το βαθύτερο πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας και έχει αναγνωριστεί μία από τις κύριες αδυναμίες που οδήγησαν στη σημερινή ελληνική κρίση. Το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας αναπαράγεται σε μακροοικονομικό επίπεδο στο έλλειμμα του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών και σε μικροοικονομικό επίπεδο σε διεθνείς δείκτες μέτρησης, όπως αυτοί της Παγκόσμιας Τράπεζας. Οι επενδύσεις, οι εξαγωγές, η οικονομική μεγέθυνση καθώς και η παραγωγικότητα της εργασίας αποτελούν βασικές οικονομικές μεταβλητές που καθορίζουν σε σημαντικό βαθμό το μέγεθος και την δυναμική της ανταγωνιστικότητας μιας οικονομίας.

Στην Ελλάδα από το 1995, η παραγωγικότητα εργασίας ήταν πάντα χαμηλότερη από κάθε άλλο ευρωπαϊκό κράτος στην Ελλάδα. Η συνεχώς μειούμενη ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας εμφανιζόταν στα ελλείμματα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών της τελευταίας δεκαετίας τα οποία το 2007 έφτασαν στα επίπεδα του 14,1% του ΑΕΠ. Η βασική ιδιαιτερότητα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών στην περίπτωση της Ελλάδας επισημαίνεται στο χρόνιο έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου και στο πλεόνασμα στο ισοζύγιο των υπηρεσιών, μεταβιβάσεων και χρηματοοικονομικών συναλλαγών με μεγάλη εξάρτηση από τις υπηρεσίες, κυρίως τον τουρισμό και τις μεταβιβάσεις τόσο τις δημόσιες όσο και τις ιδιωτικές (Μπαμπανάσης, 2004, σσ. 346-351). Επίσης, έχουμε έλλειμμα στο ισοζύγιο εισοδημάτων εφόσον οι πληρωμές για τόκους, μερίσματα και κέρδη υπερβαίνουν τις αντίστοιχες εισπράξεις. Περαιτέρω το παθητικό εμπορικό ισοζύγιο της χώρας εκφράζει και την χαμηλή ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας. Συγκεκριμένα η φθίνουσα ανταγωνιστικότητα της χώρας μας οφείλεται σε σημαντικές διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας, οι οποίες συντέλεσαν στην κατάσταση αυτή. Οι σημαντικότερες από τις οποίες είναι:

1. Η ολιγοπωλιακή διάρθρωση στις αγορές προϊόντων και υπηρεσιών (κλειστά επαγγέλματα), όπου με την πολιτική τους θέτουν φραγμούς στην είσοδο νέων επιχειρήσεων και ελέγχουν ολόκληρη την αγορά με την τιμολογιακή τους πολιτική.
2. Το μέγεθος των ελληνικών επιχειρήσεων είναι συνήθως μικρό και χαρακτηρίζονται από υψηλό ποσοστό αυτοαπασχολούμενων. Οι περισσότερες παράγουν προϊόντα χαμηλής προστιθέμενης αξίας, με τεχνολογική υστέρηση και χαμηλή ζήτηση τόσο

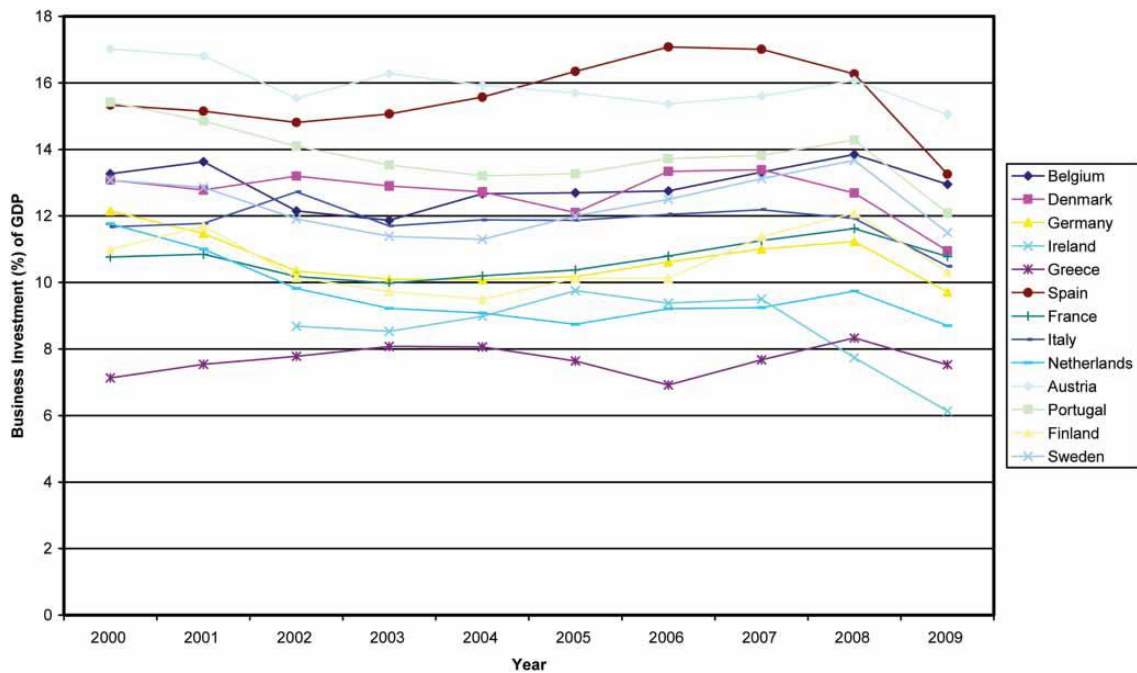
στην εγχώρια όσο και διεθνή αγορά. Η χαμηλή παραγωγικότητα σε συνδυασμό με τον χαμηλό βαθμό εξειδίκευσης του εργατικού δυναμικού, επιτάχυνε περισσότερο την φθίνουσα πορεία της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας.

3. Το ασταθές φορολογικό σύστημα της Ελλάδας, οι υψηλοί συντελεστές φορολόγησης των επιχειρηματικών κερδών, οι υψηλές ασφαλιστικές εισφορές, το υψηλό ποσοστό γραφειοκρατίας που παρεμποδίζει την ίδρυση νέων επιχειρήσεων και δυσχεραίνει την λειτουργία των ήδη υπαρχόντων, αποτελούν ανασταλτικούς παράγοντες όχι μόνο για την προσέλκυση νέων επενδύσεων στην χώρα μας αλλά επιτυγχάνουν και την απομάκρυνση αυτών που ήδη λειτουργούν. Ιδιαίτερα την τελευταία 5/ετία, έκλεισαν πολλές ξένες και ντόπιες επιχειρήσεις μεταφέροντας τις δραστηριότητες τους σε χώρες με φθηνό εργατικό κόστος και ευνοϊκό φορολογικό καθεστώς. (Βαλκάνια).
4. Η πλασματική αύξηση του ΑΕΠ, η οποία εκτιμήθηκε με βάση τον δανεισμό της χώρας και την επεκτατική δημοσιονομική πολιτική που ασκούσε, λόγω των χαμηλών επιτοκίων καθώς και των αυξημένων εισαγωγών (διεύρυνση ελλείμματος στο εμπορικό ισοζύγιο).
5. Η ένταξη στην Ευρωζώνη είχε ως συνέπεια την μείωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας αφού το ευρώ ήταν σε σύγκριση με το εθνικό νόμισμα της Ελλάδας, κατά πολύ ανατιμημένο.
6. Η έλλειψη ρευστότητας στην αγορά και γενικά η πιστωτική ασφυξία διόγκωσε τα χρέη των επιχειρήσεων κάνοντας την λειτουργία τους μη βιώσιμη και ανταγωνιστική.
7. Η μη ορθολογική αξιοποίηση των οικονομικών πόρων από το αναποτελεσματικό και γραφειοκρατικό κράτος συνέβαλλαν σε μία εσωστρεφή οικονομία με τεράστιο έλλειμμα ανταγωνιστικότητας. Το βασικό μειονέκτημα της ελληνικής οικονομίας αποτελεί το χρόνιο πρωτογενές της έλλειμμα που διευρύνθηκε από την σπάταλη δημοσιονομική πολιτική της.

4.3.3 Οι Επενδύσεις.

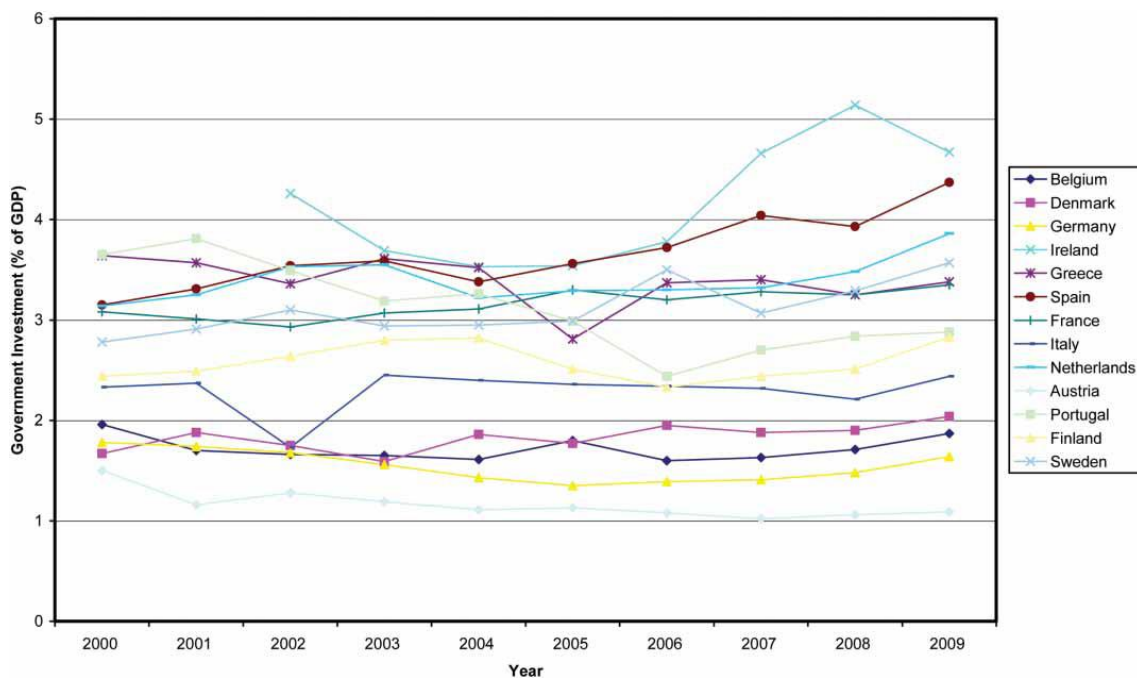
Η ανάδειξη του κράτους ως βασικού μοχλού ανάπτυξης ενίσχυσε σημαντικά την τεχνολογική υστέρηση και παραγκώνισε την ιδιωτική επιχειρηματικότητα. Αυτός είναι και ο κύριος λόγος που οι επιχειρηματικές επενδύσεις στην Ελλάδα, κατά την προηγούμενη δεκαετία, ήταν από τις χαμηλότερες στην Ευρωζώνη (διάγραμμα 4. 7) σε αντίθεση με τις κρατικές επενδύσεις της Ελλάδας που ήταν ανάμεσα στις υψηλότερες(διάγραμμα 4.8). Αυτό σημαίνει πως το ελληνικό κράτος συμμετείχε ενεργά στην μεγέθυνση της ελληνικής οικονομίας και ότι το ελληνικό μοντέλο μεγέθυνσης ήταν κατά πολύ διαφορετικό από τα αλλά ευρωπαϊκά μοντέλα. Η « κρατοκεντρική » επιχειρηματικότητα που αναπαράγεται από τις κομματικές σχέσεις ενισχύει και τις σχέσεις διαπλοκής. Συνεπώς, η Ελλάδα δεν απέτυχε μόνο να αναπτύξει συγκριτικό πλεονέκτημα στους βιομηχανικούς και παραγωγικούς τομείς που διέθετε, όπως την Ναυτιλία και τον Τουρισμό αλλά υποβάθμισε και την ικανότητά της να παραμένει ανταγωνιστική στην Ευρωζώνη. Μετά το 2003 οι συνολικές επενδύσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ μειώθηκαν και το 2009 η Ελλάδα ήταν σε απόδοση η δεύτερη χειρότερη χώρα στην ΟΝΕ.

Η υποβάθμιση αυτή της επιχειρηματικής ανταγωνιστικότητας της Ελλάδας οφείλεται στο ότι η οικονομική της σύγκλιση δεν συνοδεύτηκε από την κατάλληλη, θεσμική και πολιτική ενοποίηση της σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Κατά την ένταξη της χώρας στην ευρωζώνη δεν τηρήθηκαν οι συνθήκες του Μάαστριχτ. Το στρεβλό μοντέλο της πελατειακής διακυβέρνησης στην Ελλάδα, υιοθέτησε όπως ήταν και αναμενόμενο λανθασμένες πολιτικές και οικονομικές αποφάσεις, υπονομεύοντας την οικονομική ανάπτυξη και σταθερότητα της χώρας. Η αυξημένη γραφειοκρατία σε συνδυασμό με την εκτεταμένη διαφθορά και χαμηλή αποδοτικότητα του δημοσίου τομέα αποτέλεσαν ανασταλτικούς παράγοντες για την ανάπτυξη της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και την προσέλκυση ξένων επενδύσεων.

Διάγραμμα 4. 7. Business investments (%) of GDP.

Source: Pantelis Sklias & Georgios Maris, (2013), “The Political Dimension of the Greek Financial Crisis” Perspectives on European Politics and Society, Vol. 14, No.1, p.152.

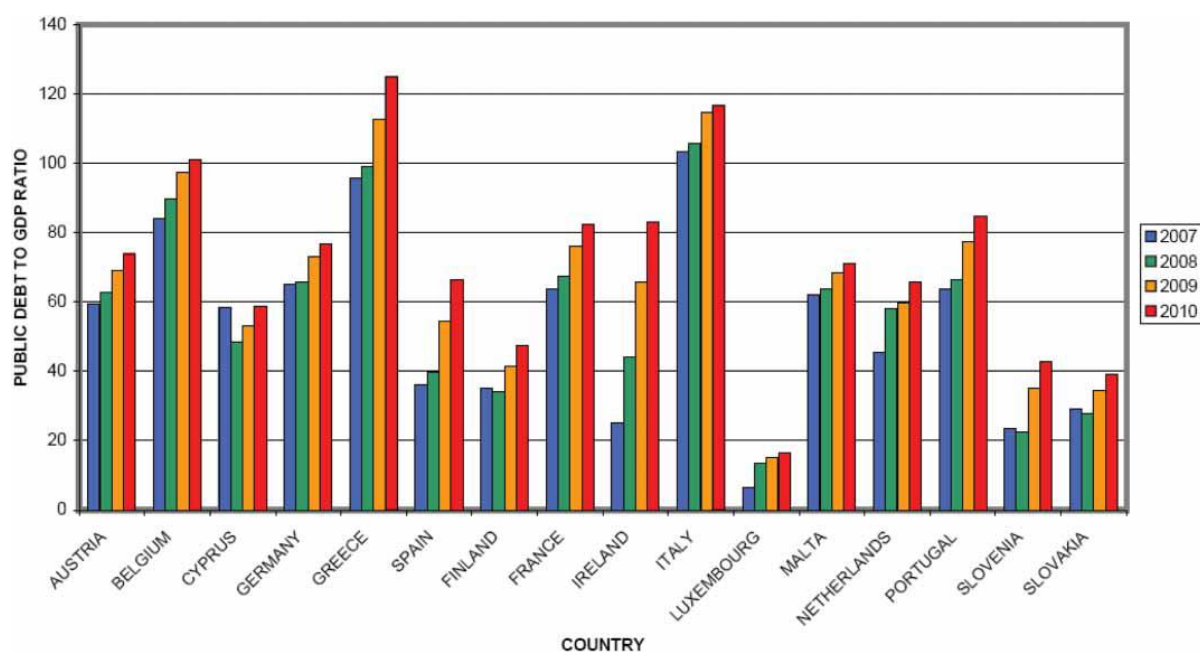
Διάγραμμα 4.8. Government investment (% of GDP)

Source: Pantelis Sklias & Georgios Maris, (2013), “The Political Dimension of the Greek Financial Crisis” Perspectives on European Politics and Society, Vol. 14, No. 1, p.151.

4.4. Το ελληνικό δημοσιονομικό πρόβλημα και τα «δίδυμα ελλείμματα».

Για την αποτυχία της δημοσιονομικής προσαρμογής στην Ελλάδα κατά τα τελευταία τριάντα χρόνια δεν ευθύνονται τα δημόσια χρέη και τα ελλείμματα, αντίθετα η αποτυχία αυτή σχετίζεται άμεσα με το λανθασμένο μοντέλο της πελατειακής διακυβέρνησης. Η μη αποτελεσματική διαχείριση της δημόσιας οικονομίας καθιστά τα δημόσια έσοδα και τους αποταμιευτικούς πόρους ανεπαρκείς για την εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους. Ο εξωτερικός δανεισμός για την αντιμετώπιση της κατάστασης, αποτελεί αναγκαστική επιλογή, με άμεση συνέπεια τη διεύρυνση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών. Έτσι το δημοσιονομικό έλλειμμα της χώρας διευρύνει το εξωτερικό έλλειμμα και τα δίδυμα αυτά ελλείμματα αναδεικνύονται ως η βασική αιτία που τροφοδοτεί και ενισχύει έναν επικίνδυνο φαύλο κύκλο (Μαριόλης και Παπουλής, 2011, σς. 275-289). Επιπλέον, το μέγεθος, η έκταση, η λειτουργία και η μειωμένη αποδοτικότητα του δημοσίου τομέα συνέβαλλαν σημαντικά στο να εξελιχθούν το δημόσιο χρέος και τα διευρυμένα ελλείμματα σε μη βιώσιμα οικονομικά μεγέθη. Το παράδοξο είναι ότι αντιμετωπίζεται το οικονομικό αδιέξοδο με αναποτελεσματικές πολιτικές και οικονομικές αποφάσεις και πρακτικές που θέτουν σε υψηλό κίνδυνο το μέλλον και την βιωσιμότητα της χώρας μας. Όπως αντί να αναθερμανθεί η ελληνική οικονομία μέσω της τόνωσης της συνολικής ζήτησης με την πραγματοποίηση παραγωγικών επενδύσεων σε έργα υποδομής (κεϋνσιανή προσέγγιση), παρατηρείται μεγάλη αύξηση του επιπέδου της καταναλώσεως από την δεκαετία του '80, συνεχόμενα και το μεγαλύτερο ποσοστό της καλύπτεται κυρίως από εισαγωγές. Οι Έλληνες ουσιαστικά σταμάτησαν να αγοράζουν τα εγχώρια προϊόντα και η πλειοψηφία των ελληνικών βιομηχανιών και εργοστασίων έκλεισε ή αυτά μετέφεραν τις δραστηριότητες τους στο εξωτερικό. Όπως ήταν και αναμενόμενο το εμπορικό ισοζύγιο της Ελλάδας ιδιαίτερα κατά την τελευταία 5/ετία επιδεινώθηκε σημαντικά. Παράλληλα το μεγαλύτερο μέρος των δαπανών κάλυπτε τις μισθοδοτικές και συνταξιοδοτικές ανάγκες της χώρας. Οι επενδύσεις μειώθηκαν διότι υπήρχαν λιγότερα ιδιωτικά κεφάλαια διαθέσιμα για την χρηματοδότησή τους. Οι κυβερνήσεις των τελευταίων ετών δανειζόταν πουλώντας ομόλογα στους Έλληνες πολίτες, οι οποίοι ουσιαστικά διαμοίραζαν τις αποταμιεύσεις τους μεταξύ ομολόγων, που εκδίδονταν από το κράτος και ομολόγων των ιδιωτικών επιχειρήσεων, με συνέπεια να μειωθούν σημαντικά οι διαθέσιμες αποταμιεύσεις για την χρηματοδότηση των παραγωγικών επενδύσεων στον ιδιωτικό τομέα. Η συσσώρευση του μεγάλου εξωτερικού χρέους εξαιτίας

του συνεχόμενου δανεισμού του δημοσίου από ξένους επιδείνωσε ακόμα περισσότερο την κρίση (διάγραμμα 4.9). Η Ελλάδα κατανάλωνε περισσότερο από ότι παρήγαγε. Συνήθως η χώρα μας παράγει μόνο για την πραγματοποίηση του κέρδους και όχι για την κάλυψη των αναγκών της. Η επιδείνωση του εμπορικού της ισοζυγίου εξαιτίας της αύξησης των εισαγωγών της συγκριτικά με τις μειωμένες εξαγωγές της, αποτελεί μία από τις βασικότερες αιτίες διεύρυνσης της σημερινής οικονομικής κρίσης. Παράλληλα σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat, κατατασσόμαστε στις ακριβότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αφού πληρώνουμε έως και 31,5% ακριβότερα από τους άλλους ευρωπαίους καταναλωτές, σε βασικά είδη πρώτης ανάγκης, είδη ένδυσης και υπόδησης.(Μήτσιοι, 2012, σ.30) .Η οργανωμένη αποβιομηχάνιση της ελληνικής οικονομίας τις τελευταίες δεκαετίες, αποδεικνύει την αδυναμία του κρατικού μηχανισμού να συμβάλλει στην πραγματική οικονομική της ανασυγκρότηση, οδηγώντας την χώρα μας στη σημερινή κατάσταση.

Διάγραμμα 4.9. Public debt to GDP ratio.

Source: Pantelis Skliás & Georgios Maris, (2013), “The Political Dimension of the Greek Financial Crisis” Perspectives on European Politics and Society, Vol. 14, No. 1, p.150.

Με βάση την παραπάνω ανάλυση ,καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οι χαμηλές επιδόσεις των βασικών οικονομικών μεταβλητών που αναφέραμε ,αποτελούν σημαντικούς παράγοντες της σημερινής οικονομικής κρίσης. Δεν λειτουργούν όμως αυτόνομα στην οικονομία ,αλλά αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της θεσμικής ακαταστασίας ,που χαρακτηρίζει το ελληνικό μοντέλο διακυβέρνησης. Αυτή η “ θεσμική ακαταστασία ” (Tsebelis ,1995,σς 289-325) είναι ο βασικότερος λόγος που τα προγράμματα πολιτικής και οικονομικής μεταρρύθμισης απέτυχαν. Όλες σχεδόν οι πολύχρονες και επίπονες προσπάθειες μεταρρύθμισης και εκσυγχρονισμού της χώρας που πραγματοποιήθηκαν κατά τις τελευταίες τρεις δεκαετίες απέτυχαν, εξαιτίας της πολιτικής και θεσμικής ανεπάρκειας της χώρας. Δεν στηρίχθηκαν από ένα σταθερό μοντέλο οικονομικής διακυβέρνησης που να προωθεί και να υλοποιεί τους αναπτυξιακούς στόχους σύμφωνα με τις επιταγές της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Αντίθετα αυτό συνοδεύτηκε από πολιτικά φαινόμενα ,τα οποία υπονόμευσαν την χώρα μας, την έθεσαν σε τροχιά υπανάπτυξης και βαθιάς οικονομικής ύφεσης ενώ παράλληλα την διέκριναν και την κατέταξαν στην τελευταία θέση, μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών, σχετικά με τους δείκτες πολιτικής και θεσμικής ανάπτυξης και διακυβέρνησης στην Ε.Ε. Η αναποτελεσματική αντιμετώπιση του ελληνικού προβλήματος από την Ε.Ε., την οποία και θα αναλύσουμε στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο ,διεύρυνε περισσότερο την οικονομική κρίση στη χώρα μας, οδηγώντας την στην σημερινή οικονομική εξαθλίωση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 .

Πως Διαχειρίστηκε η Ε.Ε. την Ελληνική Οικονομική Κρίση - Η αναποτελεσματικότητα του προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής.

Η δημιουργία της ελληνικής οικονομικής κρίσης αναδεικνύει την αδυναμία της ΟΝΕ να αντιμετωπίσει με αποτελεσματικό τρόπο την κατάσταση. Στην παρούσα ενότητα θα αναφερθούν οι αποτυχημένες παρεμβάσεις και πολιτικές που υιοθέτησε η Ε.Ε. για την αντιμετώπιση της ελληνικής οικονομικής κρίσης. Οι πολιτικές αυτές αποδεικνύουν πόσο ευαίσθητο είναι το πλαίσιο που έχει συγκροτηθεί η οικονομική και νομισματική πολιτική της ένωσης, με εμφανή την απουσία της θεσμικής του θωράκισης. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της αποτυχημένης εφαρμογής του προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής στην χώρα μας και οι αρνητικές συνέπειες του που διέυρυναν την οικονομική κρίση οδηγώντας την χώρα μας στη σημερινή οικονομική κατάρρευση .

Από τις αρχές του 2001 περίοδος ένταξης της χώρας μας στην ΟΝΕ έως τα τέλη του 2007 ,οι αποδόσεις μεταξύ των κρατικών ομολόγων του ελληνικού Δημοσίου και των αντίστοιχων ομολόγων του γερμανικού Δημοσίου διαμορφώθηκαν σε πολύ χαμηλά επίπεδα , κυμάνθηκαν περίπου στις 20 μονάδες βάσης ή και λιγότερο. Το γεγονός αυτό εκδήλωσε άμεσα τον κίνδυνο αδυναμίας της Ελλάδας να διαχειριστεί αποτελεσματικά το δημόσιο χρέος της. Η διεύρυνση των περιθωρίων αποδόσεων έως τις αρχές του 2010, προκάλεσε έντονες ανησυχίες στις διεθνείς αγορές σχετικά με την βιωσιμότητα του δημόσιου ελληνικού χρέους. Η αξιοπιστία της Ελλάδας είχε κλονιστεί, ακολούθησαν αλλεπάλληλες υποβαθμίσεις της πιστοληπτικής της ικανότητας από τους οίκους αξιολόγησης. Η κατάσταση επιδεινώθηκε ιδιαίτερα μετά την αποκάλυψη της αλλοίωσης των δημοσιονομικών της στοιχείων. Αρχικά οι Ευρωπαίοι εταίροι δήλωναν αρνητικοί στην περίπτωση της χρηματοδοτικής στήριξης της χώρας μας. Ο ηθικός κίνδυνος και οι εξωτερικές αντιοικονομίες που θα προκαλούσε η ενδεχόμενη οικονομική κατάρρευση της Ελλάδας έπαιξαν αποφασιστικό ρόλο στην απόφασή τους να στηρίξουν ένα πρόγραμμα «διάσωσης» για την χώρα μας. Έτσι, η Ε.Ε. αποφάσισε να παρέμβει με βασικό της σκοπό να αποτρέψει τη χρεοκοπία της Ελλάδας

προκειμένου να αποσοβήσει τον κίνδυνο διάχυσης της κρίσης και στα άλλα κράτη –μέλη της. Η ενεργοποίηση του χρηματοδοτικού προγράμματος που υιοθετήθηκε για την χώρα μας , υπό την εποπτεία του ΔΝΤ, δεν ήταν αποτελεσματικό .Για την κάλυψη των δανειακών αναγκών της χώρας υπεγράφησαν τρία μνημόνια (2010) και μία δανειακή σύμβαση. Η αιρεσιμότητα που επιβάλλεται στην Ελλάδα είναι αυστηρή, έχει τα χαρακτηριστικά της «τιμωρητικής» στάσης των Ευρωπαίων απέναντι σε μια χώρα που είναι μέλος, ο χρόνος προσαρμογής μικρός ,ενώ το επιτόκιο δανεισμού υψηλό. Επιπλέον η Ελλάδα αποδέχτηκε τους σκληρούς αυτούς όρους για δημοσιονομικές-χρηματοοικονομικές-διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, ως αντάλλαγμα για την εξωτερική βοήθεια. Επιβλήθηκαν σκληρά δημοσιονομικά μέτρα, στηριζόμενα στην περικοπή των δημοσίων δαπανών και στην αύξηση της φορολογίας όπως αύξηση του ΦΠΑ από 21% σε 23%, περικοπές στους μισθούς , στις συντάξεις, στην απασχόληση στο δημόσιο τομέα. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει επίσης μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας, ιδιωτικοποιήσεις δημοσίων επιχειρήσεων ,αλλαγές στην φορολογική νομοθεσία επιβαρύνοντας ιδιαίτερα την κατώτερη και μεσαία τάξη των φορολογουμένων .Όπως προκύπτει από τα σημερινά δεδομένα, τα μέτρα λιτότητας που ελήφθησαν από την Ε.Ε. μέσω του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου δεν βοήθησαν την ελληνική οικονομία να ξεπεράσει το οικονομικό αδιέξοδο που βιώνει , αντίθετα την οδήγησαν στην εμβάθυνση της κρίσης. Η εφαρμογή του προγράμματος αυτού όπως ήταν και αναμενόμενο επέφερε τα ακριβώς αντίθετα αποτελέσματα με τα επιδιωκόμενα, την οικονομική εξαθλίωση της Ελλάδας. Μεγαλύτερη φτώχεια τόσο για τα υπερχρεωμένα νοικοκυριά τα οποία με τη σειρά τους μετέφεραν μέρος του χρέους τους στους πιστωτές τους ,τις τράπεζες. Στη συνέχεια οι τράπεζες ,απειλούμενες από τον κίνδυνο της πτώχευσης, μετέφεραν μέρος του χρέους τους στο κράτος. Το οποίο, υπερχρεωμένο , μεταφέρει εκ νέου το χρέος στα νοικοκυριά μέσω της αύξησης της φορολογίας (άμεσης και έμμεσης) και της περικοπής των δημοσίων δαπανών , υπό το καθεστώς της απειλής του πληθωρισμού, του κινδύνου αθέτησης των υποχρεώσεων, ή της απειλής της νομισματικής χρηματοδότησης του δημοσίου χρέους. Στη διεύρυνση της κρίσης συνέβαλε επίσης σε σημαντικό βαθμό η πολιτική της Ε.Ε. Η μη ορθολογική κατανομή των διαθέσιμων πόρων της επιδείνωσε την κατάσταση ιδιαίτερα στα κράτη –μέλη, με διευρυμένα δημοσιονομικά ελλείμματα . Τα μεγάλα και οικονομικά ισχυρά κράτη –μέλη ευνοούνται σχετικά με τα ευρωπαϊκά κονδύλια, σε βάρος των οικονομικά ασθενέστερων κρατών .Είναι ευρέως γνωστό ότι οι πολιτικές της Ε.Ε. δεν βοήθησαν στην βελτίωση της κατανομής του εισοδήματος υπέρ των φτωχών χωρών και των εργαζομένων της . Στην

περίπτωση της Ελλάδας η περικοπή των ευρωπαϊκών – κοινοτικών επιδοτήσεων και μεταβιβάσεων διέυρνε περισσότερο την οικονομική κρίση της χώρας μας , καθώς εντάχθηκαν σε αυτήν φτωχότερες χώρες από την Ελλάδα και οι πόροι από τα πακέτα συνοχής ανακατανεμήθηκαν αναλόγως . Επιπλέον η χώρα μας υποχρεώθηκε να πληρώνει μεγαλύτερους τόκους στο αυξημένο εξωτερικό χρέος της. Εν ολίγοις , η Ελλάδα χρεώθηκε περαιτέρω στους ξένους κατά την διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, διότι εισήγαγε ακόμη περισσότερο σε σύγκριση με τις εξαγωγές της παρόλο που δεχόταν μικρότερες εισροές κεφαλαίου από την Ε.Ε. και παρόλο που ήταν ήδη χρεωμένη. Επίσης η πολιτική της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας να αναστείλει απότομα την χορήγηση δανείων , επιδείνωσε δραματικά την κατάσταση της Ελλάδας ,ιδιαίτερα σε μια κρίσιμη περίοδο που η παγκόσμια οικονομία δοκιμάζεται .Παράλληλα η αστάθεια του τραπεζικού συστήματος αποδεικνύει την αποτυχία του νομισματικού μηχανισμού της ΟΝΕ για την αντιμετώπιση της κρίσης και αποτελεί ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα που έχει να αντιμετωπίσει άμεσα η ένωση .Η επανεξέταση και ανασύνταξη των αρχών της νομισματικής ένωσης επιβάλλονται άμεσα προκειμένου να αντιμετωπιστούν επιτυχώς , οικονομικές διαταραχές των χωρών - μελών της. Ως εκ τούτου, η αποτυχημένη προσπάθεια της ΟΝΕ, σχετικά με την επίλυση της ελληνικής οικονομικής κρίσης αποκαλύπτει την ύπαρξη του δημοκρατικού ελλείμματος στις αρχές της ευρωπαϊκής πολιτικής διακυβέρνησης. Θέματα όπως αυτά της κοινωνικής συνοχής ,της εμβάθυνσης της δημοκρατίας σε υπερεθνικό επίπεδο ,της ομαλότερης λειτουργίας των θεσμών της Ε.Ε., αποτελούν επίκαιρα ζητήματα άμεσης αντιμετώπισης από την Ε.Ε. Με βάση τα παραπάνω προκύπτει ότι η ΟΝΕ από τις αρχές της δημιουργίας της βασίστηκε όχι στην πραγματική ικανότητα κάθε κράτους να συμμετάσχει στην Ένωση αλλά κυρίως σε πολιτικούς υπολογισμούς. Αυτές οι πολιτικές και οικονομικές προτεραιότητες είχαν σαν αποτέλεσμα να δημιουργήσουν μια Ένωση γεμάτη ευπάθειες και παθογένειες. Η Ευρωζώνη απέτυχε να δημιουργήσει ένα πολιτικό, οικονομικό, και θεσμικό περιβάλλον μέσα στο οποίο κάθε κράτος μέλος, όπως για παράδειγμα η Ελλάδα, θα μπορούσε να αυξήσει την ανταγωνιστικότητα της, τόσο σε οικονομικούς όσο και σε πολιτικούς όρους. Η Ελλάδα δεν ήταν έτοιμη να παραμείνει ανταγωνιστική μέσα στο ευρωπαϊκό επίπεδο γιατί τα κριτήρια σύγκλισης ποτέ δεν εκπληρώθηκαν. Η οικονομική σύγκλιση δεν συνοδεύτηκε από την πολιτική και θεσμική σύγκλιση, γεγονός που διαφοροποιεί την οικονομική κρίση της Ελλάδας από τις υπερχρεωμένες χώρες της Ευρώπης. Από την προηγηθείσα ανάλυση καταδεικνύεται ότι η νομισματική ένωση χωρίς την εφαρμογή της πολιτικής ένωσης των κρατών –μελών της είχε

ως αποτέλεσμα την αποδυνάμωση της ευρωζώνης και την αδυναμία της να εκπληρώσει τον σκοπό για τον οποίο συστάθηκε, την νομισματική σταθερότητα και την οικονομική ανάπτυξη των κρατών -μελών της σε μακροοικονομικό επίπεδο. Η απουσία ενός αποτελεσματικού μηχανισμού για την διαχείριση των δημοσιονομικών κρίσεων των οικονομικά ασθενέστερων κρατών - μελών, οδήγησε τη χώρα μας στην οικονομική κατάρρευση σε συνδυασμό με την έλλειψη της δημοσιονομικής πειθαρχίας που η τελευταία επέδειξε, από την περίοδο της ένταξης της στους κόλπους της ΟΝΕ . Στην αμέσως επόμενη ενότητα ,αναφέρονται οι βασικότερες από τις αρνητικές συνέπειες της οικονομικής κρίσης που βιώνει η χώρα μας σε όλες της εκφράσεις της κοινωνικής ζωής .

Κεφάλαιο 6. Οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης

Οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης είναι καταστροφικές σε όλες τις διαστάσεις της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής ζωής στη χώρα μας. Ιδιαίτερα , μετά την εφαρμογή του προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής ,η κατάσταση επιδεινώθηκε δραματικά. Το πολιτικό σύστημα, ,η οικονομική ανάπτυξη, η κοινωνική συνοχή της χώρας καταρρέουν. Η κρίση που βιώνει η χώρα από οικονομική και πολιτική οδεύει να μετατραπεί σε κρίση επιβίωσης για την ίδια τη χώρα και το μέλλον της.

Στον οικονομικό τομέα παρατηρείται κατακόρυφη πτώση της συνολικής ζήτησης στην αγορά προϊόντος με άμεση συνέπεια τη μείωση της παραγωγής , επιχειρήσεις κλείνουν καθημερινά, μειώνοντας έτσι τις θέσεις εργασίας και το επίπεδο απασχόλησης που με την σειρά τους προκαλούν και την αλματώδη αύξηση της ανεργίας με όλες τις αρνητικές συνέπειες που αυτή επιφέρει σε αυτούς που πλήττονται άμεσα. Άμεση συνέπεια αυτής της κατάστασης είναι να μειώνονται συνεχώς τα εισοδήματα των πολιτών. Τα χαμηλά εισοδήματα σε συνδυασμό με την υψηλή φορολογία (χαράτσια) εξαθλίωσαν πραγματικά την πλειοψηφία των πολιτών αυτής της χώρας. Τα οικονομικά των νοικοκυριών τινάζονται στον αέρα, οι οικογενειακές αποταμιεύσεις εξανεμίζονται, λογαριασμοί μένουν απλήρωτοι ,σπίτια χάνονται, καθημερινά αυξάνονται οι άστεγοι. Η συνθήκες στην χρηματοπιστωτική αγορά είναι το ίδιο ανησυχητικές. Η πιστωτική ασφυξία επικρατεί παντού. Το βασικό πρόβλημα των τραπεζών είναι η έλλειψη ρευστότητας και έντονης ανησυχίας του επενδυτικού κοινού για την εξέλιξη της κατάστασης ,επίσης οι χορηγήσεις δανείων αποτελούν παρελθόν . Όλα σχεδόν τα οικονομικά μεγέθη επηρεάζονται αρνητικά οδηγώντας την οικονομία σε σταδιακή συρρίκνωση. Παρατηρείται μείωση του ΑΕΠ, της παραγωγικής δυναμικότητας των επιχειρήσεων , των επενδύσεων, των εξαγωγών ,της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, με αποτέλεσμα η παρατεταμένη υποτονικότητα της οικονομίας να επηρεάζει αρνητικά και την μακροπρόθεσμη δυναμική της.

Στον κοινωνικό τομέα διαπιστώνουμε ότι η φτώχεια εξαπλώνεται ταχύτερα στα μεσαία και κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Ιδιαίτερα η κατώτερη κοινωνική τάξη τείνει να εξαφανιστεί και νέες κατηγορίες του πληθυσμού , οι νεόπτωχοι , μεταξύ των οποίων και αυτή των νέων άνω των 18 ετών εντάσσονται διαρκώς στους κόλπους της. Τα σκληρά μέτρα λιτότητας

πλήττουν ιδιαίτερα τους χαμηλόμισθους, μισθωτούς και συνταξιούχους. Η αποδόμηση του κοινωνικού κράτους πραγματοποιήθηκε σύντομα. Η ανεργία αυξάνεται διαρκώς σε ανησυχητικά επίπεδα. Συνήθως οι μακροχρόνια άνεργοι έχουν μειωμένη αυτοεκτίμηση, αισθάνονται άχρηστοι για πρόσληψη και στιγματίζονται έντονα κοινωνικά. Οι εργασιακές τους ικανότητες διαβρώνονται και ίδιοι καθίσταται λιγότερο κατάλληλοι για πρόσληψη, έντονα είναι και τα περιστατικά της κατάθλιψης στις μέρες μας. Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία όποιος χάνει την δουλειά του δυσκολεύεται πολύ να απασχοληθεί σε επόμενη εργασία, μένει μακροχρόνια άνεργος για μεγάλο διάστημα. Η ανεργία στις νεαρές ηλικίες επίσης αυξήθηκε σημαντικά σε σχέση με το συνολικό εργατικό δυναμικό, στους νέους ξεπέρασε το 30%. Χειρότερησαν οι συνθήκες και για τους εργαζομένους. Η ανεργία γίνεται εφιάλης υπονομεύει βαθιά το ηθικό τους. Μειωμένοι μισθοί παρατηρούνται και σε αυτούς που εργάζονται σε θέσεις πλήρους απασχόλησης και οι περισσότεροι δεν αξιοποιούν την μόρφωσή τους. Οι ελαστικές μορφές απασχόλησης αποτελούν τις νέες μορφές εργασίας σήμερα. Άμεση συνέπεια αυτής της κατάστασης είναι να μειώνονται συνεχώς τα εισοδήματα των πολιτών. Αυξημένα είναι τα κύματα μετανάστευσης των πτυχιούχων υψηλής εξειδίκευσης κυρίως για την αναζήτηση μια καλύτερης τύχης στο εξωτερικό. Η μετανάστευση των νέων μας σε συνδυασμό με την υπογεννητικότητα που χαρακτηρίζει τις μέρες μας επιδείνωσε το έντονο δημογραφικό πρόβλημα της χώρας μας. Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία είμαστε μια χώρα με ενήλικες πολίτες. Επίσης διευρύνεται περισσότερο ο κοινωνικός αποκλεισμός με την ένταξη στους κόλπους του όλο και περισσότερες νέες κοινωνικές ομάδες. Οι ακραίες ανισότητες έχουν συχνά διαβρωτική επίδραση στην κοινωνία. Η συνεκτικότητα της κοινωνίας δοκιμάζεται βάνουσα στις μέρες μας ιδιαίτερα μετά την υιοθέτηση και εφαρμογή της πολιτικής λιτότητας, των μνημονίων του ΔΝΤ. Είναι πλέον αυξημένος ο κίνδυνος των έντονων κοινωνικών εκρήξεων. Επίσης η οικονομική κρίση συμπορεύεται με την πολιτική κρίση, κρίση αξιών, θεσμών όπως της Δημοκρατίας. Επίσης τα φαινόμενα της πολιτικής απάθειας και πολιτικής αλλοτρίωσης των πολιτών είναι έντονα στις μέρες μας. Κοινωνικοί επιστήμονες υποστηρίζουν ότι η ηθική κρίση αξιών, θεσμών προκάλεσε και την οικονομική κρίση. Το βέβαιο είναι ότι η οικονομική κρίση προϋποθέτει την ύπαρξη της ηθικής και αντίστροφα. Παράλληλα, παρατηρήθηκε στις μέρες μας και η άνοδος των ακραίων πολιτικών κινημάτων. Είναι γεγονός από την ιστορία, ότι ο εξτρεμισμός ανθεί όταν ο κόσμος υποφέρει και οι υπεύθυνοι δεν προσφέρουν λύσεις.

Η σημαντική όμως διαφορά αυτής της ελληνικής κρίσης σε σχέση με άλλες χώρες που υπέστησαν παρόμοιες κρίσεις είναι η μεγάλη απειλή ενός ενδεχόμενου εθνικού ακρωτηριασμού που αντιμετωπίζει η χώρα μας . Η Ελλάδα ως σημαντικό γεωπολιτικό σταυροδρόμι ,όπου συναντιούνται τρεις ήπειροι και έως τώρα αποτελούσε έναν πυλώνα σταθερότητας στην Ν.Α. Ευρώπη και την Μεσόγειο ,με την κρίση τώρα κινδυνεύει να απολέσει τα γεωπολιτικά της πλεονεκτήματα. Η οδυνηρή κατάσταση που επικρατεί στο εσωτερικό σε συνδυασμό με τις εχθρικές κινήσεις των γειτονικών κρατών ,θέτουν σε υψηλό κίνδυνο την ασφάλεια και την εδαφική ακεραιότητα της χώρας. Η επαναφορά του σκοπιανού ζητήματος στο προσκήνιο, η σταθερή τούρκικη επιθετική πολιτική στη Θράκη , ο πρόσφατος μεγαλοϊδεατισμός των Αλβανών στοιχειοθετούν ένα αβέβαιο και εφιαλτικό σενάριο για το μέλλον. Με βάση τα παραπάνω αποδεικνύεται ότι τα προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής που επιβλήθηκαν για την αντιμετώπιση της βαθιάς ύφεσης της χώρας μας , βασιζόμενα σε αυστηρά μέτρα λιτότητας ,διεύρυναν περισσότερο την οικονομική κρίση και οδήγησαν την χώρα μας σε οικονομική κατάρρευση. Για τον λόγο αυτό και προκειμένου η ελληνική οικονομία να ξαναβρεί τους χαμένους ρυθμούς της οικονομικής της ανάκαμψης , απαιτείται, η πολιτεία να υιοθετήσει άμεσα, ένα εθνικό σχέδιο διεξόδου από την βαθιά ύφεση που βιώνει ιδιαίτερα την τελευταία πενταετία. Προτεραιότητα του σχεδίου αυτού θα πρέπει να δοθεί στην αλλαγή του πολιτικού και θεσμικού πλαισίου της χώρας μας. Μία αποτελεσματική και ευέλικτη δημόσια διοίκηση αναμφισβήτητα θα βελτιώσει την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας. Η δημοσιονομική εξυγίανση μέσω της πάταξης της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας ,την μείωση των αλόγιστων δαπανών και την υιοθέτηση ενός δικαιότερου φορολογικού συστήματος θα ευνοήσει το επιχειρηματικό περιβάλλον. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Χαρδούβελης, (2011 b), η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και η αύξηση της παραγωγικότητας δημιουργούν μια διατηρήσιμη αναπτυξιακή δυναμική, η οποία μπορεί να επιτευχθεί με την απελευθέρωση των πόρων για παραγωγικές δραστηριότητες (εξαγωγές , επενδύσεις), καθώς και με την μετατόπιση της παραγωγής προς τους τομείς των διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών, ενισχύοντας έτσι την εξωστρέφεια της ελληνικής οικονομίας(Φωτοπούλου,2012,σ. 49). Με τον τρόπο αυτό η υλοποίηση των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων θα βελτιώσει την ποιότητα ζωής , δημιουργώντας σύγχρονες δομές κράτους , απαλλαγμένα από τις αγκυλώσεις του παρελθόντος και αλλάζοντας την μέχρι τώρα νοοτροπία της ελληνικής κοινωνίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 : Τα Απαιτούμενα Μέτρα για την Αντιμετώπιση της Οικονομικής Κρίσης.

Οι διαστάσεις που έχει λάβει σήμερα η οικονομική κρίση σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο απαιτούν άμεσα τον επαναπροσδιορισμό των πολιτικών κατευθύνσεων των συγκεκριμένων μέτρων και δράσεων .Προς την κατεύθυνση αυτή θα πρέπει να στραφούν οι πολιτικές που έχουν ως βασικό στόχο την επαναθεμελίωση της οικονομίας σε στέρεες βάσεις. Η επανεκκίνηση απαιτεί άμεση και απότομη αποτίναξη των συνηθειών και λανθασμένων πρακτικών του παρελθόντος, πολιτική ωριμότητα και βούληση ,καθώς και σημαντικές θυσίες από όλους τους πολίτες. Για τον λόγο αυτό απαιτούνται όπως και προηγούμενα αναφέραμε , άμεσες και σημαντικές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις ,στη λειτουργία του κράτους ,στη σχέση αμοιβών και παραγωγικότητας των εργαζομένων, αλλά κυρίως στην επιβολή ρυθμιστικών πλαισίων , όπως στον πρωτογενή τομέα (γεωργία, κτηνοτροφία, ιχθυοκαλλιέργειες), αναβαθμίζοντας την παραγωγή για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Βασικές προτεραιότητες θα πρέπει επίσης να δοθούν στην αναβαθμισμένη πορεία των εξαγωγών, στον αρνητικό ρυθμό των επενδύσεων σε συνδυασμό με την σταθεροποίηση του εισοδήματος των εργαζομένων που αποτελούν σημαντικούς παράγοντες για την επάνοδο της οικονομίας σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης και την διέξοδο της χώρας από την βαθιά ύφεση. Οι σημερινοί ηγέτες διαθέτουν την εμπειρία από τις προηγούμενες κρίσεις ,τα κατάλληλα οικονομικά υποδείγματα και τις γνώσεις ώστε να δώσουν αποτελεσματικές λύσεις σε αυτή την κρίση. Συνεπώς απαιτείται η αποτελεσματική δράση τους για τον περιορισμό του βάθους και της διάρκειας της ύφεσης προκειμένου να περιοριστούν οι μακροχρόνιες ζημιές. Ειδικότερα θα πρέπει να επιτευχθούν από πλευράς πολιτείας τα εξής:

1. Η υιοθέτηση αποτελεσματικών διαρθρωτικών μηχανισμών στήριξης της οικονομίας με άμεση αναστολή της πολιτικής της λιτότητας των μνημονίων , η οποία αποδείχθηκε ανεπιτυχής και επέφερε τα ακριβώς αντίθετα αποτελέσματα από τον επιδιωκόμενο στόχο, την οικονομική εξαθλίωση των ελλήνων και την συρρίκνωση της οικονομίας.

2. Η υιοθέτηση και εφαρμογή ενός αποτελεσματικού πολιτικού- θεσμικού μοντέλου ανάπτυξης και διακυβέρνησης εναρμονισμένου με τις ευρωπαϊκές επιταγές και ανταποκρινόμενου στις σύγχρονες απαιτήσεις της εποχής μας.
3. Η δημιουργία επενδυτικών κινήτρων. Στήριξη της επιχειρηματικότητας, με απλούστευση των γραφειοκρατικών διαδικασιών και τη χρήση των νέων τεχνολογιών, ώστε να επιτευχθεί η προσέλκυση ξένων επιχειρήσεων και η στήριξη των υφισταμένων μικρομεσαίων επιχειρήσεων με ανακατανομή πόρων από τα διαρθρωτικά Ταμεία της Ε.Ε. και ενεργοποίηση πόρων της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων. Οι λιγότερες επιχειρηματικές επενδύσεις υπονομεύουν το παρόν και μακροπρόθεσμα το μέλλον.
4. Η Αύξηση των δημοσίων Επενδύσεων σε έργα υποδομής, στην βιώσιμη ανάπτυξη και στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, ώστε να τονωθεί η συνολική ζήτηση και να κινηθεί η οικονομία σε ρυθμούς ανάκαμψης.
5. Οι αποτελεσματικές δράσεις για δημοσιονομική εξυγίανση και σταθερότητα, μέσω της αναδιοργάνωσης των βασικών λειτουργιών του κρατικού μηχανισμού, με βασικό στόχο την άριστη δυνατή αξιοποίηση των περιορισμένων παραγωγικών πόρων της οικονομίας. Για την επίτευξη του στόχου αυτού, μεταξύ άλλων απαιτείται :
 - Ο εξορθολογισμός και αναδιάρθρωση των δημοσίων δαπανών μέσω της μείωσης των ελαστικών καταναλωτικών δαπανών που οδηγούν σε σπατάλη του δημόσιου χρήματος και αύξηση των παραγωγικών επενδύσεων με κατεύθυνση τα συγχρηματοδοτούμενα έργα που δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας.
 - Η γενικευμένη εφαρμογή της τεχνολογίας με στόχο ένα αποτελεσματικό ελεγκτικό μηχανισμό για τον έλεγχο της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας.
6. Η ενίσχυση της ρευστότητας της οικονομίας, προστασία των δανειοληπτών , εγγύηση των καταθέσεων των αποταμιευτών, ενίσχυση των πιστωτικών ιδρυμάτων

και με την επιτάχυνση της χρηματοδότησης από το πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων

7. Η Ενίσχυση των κλάδων και τομέων που πλήττονται περισσότερο από την κρίση όπως είναι ο αγροτικός τομέας ,τουρισμός.
8. Η ενίσχυση των εξαγωγών, της παραγωγικότητας με εκσυγχρονισμό της παραγωγής, ορθολογική χρήση των οικονομικών πόρων, στήριξη της βιομηχανικής παραγωγής.
9. Η αναδιάρθρωση του φορολογικού συστήματος για την δικαιότερη κατανομή των φορολογικών βαρών. Πάταξη της φοροδιαφυγής , Φορολογική εναρμόνιση.
10. Η αποκατάσταση του κοινωνικού κράτους. Ενίσχυση των προγραμμάτων που σχετίζονται με την εκπαίδευση, υγεία, κοινωνική πρόνοια. Η ενίσχυση της συνεκτικότητας της κοινωνίας μέσω της στήριξης της αγοραστικής δύναμης των μεσαίων στρωμάτων και την ενίσχυση των κοινωνικά ευάλωτων ομάδων. Η δικαιότερη κατανομή του εισοδήματος συμβάλει στην μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων.
11. Η υιοθέτηση και εφαρμογή ενός αποτελεσματικού σχεδίου για την ανώτατη εκπαίδευση της χώρας μας , ώστε να ανταποκρίνεται άμεσα στις απαιτήσεις της παραγωγής.
12. Η ενίσχυση του ρόλου της τοπικής αυτοδιοίκησης μέσω της προώθησης περιφερειακών έργων και της κοινωνίας των πολιτών στην αντιμετώπιση της φτώχειας.
13. Η μείωση της μακροχρόνιας ανεργίας η οποία οφείλεται κυρίως σε αποτυχημένες πολιτικές. Αντιμετώπισή της όχι μόνο με την επιδότηση των ανέργων αλλά και με τη στήριξη της απασχόλησης και την επιδότηση της εργασίας. Η μείωση της συμβάλλει στην ευημερία της κοινωνίας. Αξιοποίηση των νέων με υψηλή εξειδίκευση ώστε να παρεμποδιστεί το μεγάλο κύμα μετανάστευσης στο εξωτερικό. Συγκεκριμένα για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των εκρηκτικών διαστάσεων που έχει πάρει στις μέρες μας η ανεργία απαιτείται:

- Η Στήριξη των επιχειρήσεων που διατηρούν τις θέσεις εργασίας, με κίνητρα και χρήση επιδοτήσεων για κάθε νέα θέση εργασίας.
- Η ενίσχυση της κοινωνικής εργασίας με πλήρη δικαιώματα κοινωνικής ασφάλισης για στήριξη ανέργων και απολυμένων σε τομείς που έχουν ανάγκη από ανθρώπινο δυναμικό όπως εργασία στο περιβάλλον, κοινωνική πρόνοια, στη Τοπική Αυτοδιοίκηση κ.λ.π.
- Η ενίσχυση των επιδομάτων ανεργίας.
- Η άμεση διοχέτευση του ΕΣΠΑ στις ΜΜΕ για τη στήριξη της αγοράς και της ρευστότητας.

14. Η ενίσχυση της κρατικής παρέμβασης, με αυστηρό εποπτικό και ελεγκτικό ρόλο στη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος, ενίσχυση της ρευστότητας. Συγκεκριμένα απαιτείται :

- Η ενίσχυση της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών με αύξηση του μετοχικού τους κεφαλαίου.
- Η ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του συστήματος εποπτείας του χρηματοπιστωτικού συστήματος σε ένα νέο διεθνές πλαίσιο που θα ρυθμίζει τη χρηματοπιστωτική λειτουργία.

15. Η αναδιάρθρωση του δημοσίου χρέους της Ελλάδας συμπεριλαμβανομένης τόσο της παράτασης της χρονικής διάρκειας όσο και της περικοπής της καθαρής παρούσας αξίας για τους πιστωτές.

Χωρίς αμφιβολία, τα μέτρα που προτείνονται φανερώνουν την ανάγκη , όχι μόνο για ουσιαστικό δημοσιονομικό περιορισμό, αλλά για αποτελεσματικότερη οργάνωση του κράτους , για διαρθρωτικό μετασχηματισμό του μοντέλου ανάπτυξης της χώρας από καταναλωτικό σε παραγωγικό και για σημαντική προσαρμογή της ελληνικής οικονομίας

στα νέα δεδομένα σύμφωνα με τις επιταγές του κοινωνικού κεκτημένου . Στη συνέχεια θα ανακεφαλαιώσουμε , επισημαίνοντας τα κύρια συμπεράσματα των προηγούμενων ενοτήτων , με έμφαση στην μελλοντική πορεία της Ελλάδας .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 .

Συμπεράσματα.

Στη μελέτη αυτή, παρουσιάστηκαν και αναλύθηκαν ως ένα βαθμό, πολλά επιμέρους ζητήματα ,τα οποία ανέδειξε η πολύπλευρη και βαθιά οικονομική κρίση που βιώνει τόσο έντονα η χώρα μας, ιδιαίτερα κατά την τελευταία πενταετία. Ολοκληρώνοντας την παρουσίαση αυτή , είμαστε σε θέση να προβούμε σε μια σύνοψη των ερευνητικών μας προσπαθειών και να απαντήσουμε στα ερωτήματα που θέσαμε στην αρχή της μελέτης.

Χωρίς καμία αμφιβολία και όπως προκύπτει από την παρουσίαση του πολιτικού βίου της Ελλάδας σε όλη τη διάρκεια της μεταπολίτευσης, το κυρίαρχο χαρακτηριστικό της οικονομίας της είναι ύπαρξη διαρθρωτικών προβλημάτων πολύ πριν την εμφάνιση της διεθνής χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης, τα οποία διογκώθηκαν τα τελευταία χρόνια ιδιαίτερα την τελευταία πενταετία με την υιοθέτηση και την εφαρμογή των αναποτελεσματικών πολιτικών της. Οι οικονομικές πολιτικές των τριών τελευταίων δεκαετιών ιδιαίτερα έφεραν την Ελλάδα στα πρόθυρα της χρεοκοπίας. Μεταρρυθμίσεις που εφαρμόστηκαν σε άλλες χώρες πολλά χρόνια νωρίτερα αναβάλλονταν συνεχώς στην Ελλάδα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η χώρα να μείνει πολύ πίσω, και να βρεθεί με ένα μη παραγωγικό δημόσιο τομέα, ένα άνισο και αναποτελεσματικό σύστημα εισπραξής φόρων, ένα μη βιώσιμο συνταξιοδοτικό σύστημα και ένα περιοριστικό και αναποτελεσματικό ρυθμιστικό πλαίσιο στην οικονομία, η ανταγωνιστικότητα της οποίας είναι χαμηλή και μειώνεται συνεχώς .Είναι γεγονός ότι η οικονομική κρίση στη χώρα μας έχει μεγαλύτερο βάθος και διάρκεια από ότι σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ακριβώς γιατί η δομή και τα διαρθρωτικά της προβλήματα όχι μόνο είναι διαφορετικά, αλλά διατηρούνται και καθημερινά γίνονται μεγαλύτερα και οξύτερα, αντί να αμβλύνονται, κάτω και από τις συνθήκες της διεθνούς κρίσης. Οι μακροοικονομικές ανισορροπίες της Ελληνικής Οικονομίας αποτυπώνονται στη συνεχή επιβράδυνση του ρυθμού ανάπτυξης και στα διατηρούμενα και συνεχώς διογκούμενα Ελλείμματα του Δημοσίου και του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών, στο ύψος του Δημοσίου Χρέους, τα οποία έχουν εκτραπεί σε επίπεδα εκτός ελέγχου, γεγονός που καθιστούν την οικονομία, ακόμη πιο ευάλωτη στους εξωτερικούς παράγοντες της διεθνούς

οικονομικής κρίσης, λειτουργούν αποσταθεροποιητικά και περιορίζουν τα αποθέματα ανάπτυξης χώρας. Η παραγωγική βάση της Ελληνικής Οικονομίας είναι περιορισμένη καθώς στηρίχθηκε, σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, σε τομείς όπως ο τουρισμός, ο αγροτικός τομέας, η ναυτιλία και η οικοδομή, κλάδοι που πλήττονται πρώτοι και με ιδιαίτερη ένταση από την κρίση. Ακόμα και οι Τράπεζες το πιο ισχυρό τμήμα του ελληνικού κεφαλαίου, οι οποίες λειτούργησαν με πρωτόγνωρους ρυθμούς πιστωτικής επέκτασης, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, με την επέκταση τους στα Βαλκάνια και τη Νοτιοανατολική Ευρώπη, μαζί με άλλες μεγάλες ελληνικές επιχειρήσεις, είναι εκτεθειμένες στην διεθνή κρίση με την ανάληψη υψηλών κινδύνων, καθώς η κρίση αυτή πλήττει με ιδιαίτερη σφοδρότητα τις χώρες αυτές. Έτσι, βασικό χαρακτηριστικό της κρίσης αυτής είναι η ανατροφοδότηση της που δημιουργεί νέα προβλήματα και ανισότητες, σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Στη χώρα μας όμως από την ανάλυση που προηγήθηκε διαπιστώθηκε ότι τα υψηλά ποσοστά στο δημόσιο χρέος, τα δημόσια ελλείμματα και οι χαμηλοί δείκτες σε όλες σχεδόν τις οικονομικές μεταβλητές είναι το αποτέλεσμα των χρόνιων διαρθρωτικών προβλημάτων και των πολιτικών που εφαρμόστηκαν και δεν αποτελούν τις κύριες αιτίες της οικονομικής κρίσης. Ως δευτερογενή αίτια, οι οικονομικές μεταβλητές, αναπαράγουν και ανατροφοδοτούν την οικονομική κρίση και την διευρύνουν ακόμα περισσότερο. Αντίθετα από την παρουσίαση και ανάλυση των πολιτικών παραγόντων που προηγήθηκε, προκύπτει ότι οι κύριες αιτίες δημιουργίας της οικονομικής κρίσης αποτελούν η θεσμική και πολιτική υπανάπτυξη της χώρας σε συνδυασμό με το στρεβλό μοντέλο πελατειακής διακυβέρνησης. Η δημιουργία του κρατισμού, η αποτυχία του εξευρωπαϊσμού, η εκτεταμένη διαφθορά, η αναποτελεσματικότητα της διακυβέρνησης, η επίδραση των συνδικάτων και των ισχυρών ομάδων συμφερόντων, ο λαϊκισμός, το ασταθές πολιτικό και κοινοβουλευτικό καθεστώς αποτελούν τους σημαντικότερους παράγοντες που έχουν προσφέρει τα μέγιστα στην κατάρρευση της ελληνικής οικονομίας. Όλες οι προσπάθειες για εκσυγχρονισμό και εξευρωπαϊσμό της χώρας απέτυχαν. Τα φαινόμενα αυτά αποτέλεσαν ανασταλτικούς παράγοντες για την προώθηση των μεταρρυθμίσεων σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Επιπλέον το λανθασμένο μοντέλο διακυβέρνησης απέτυχε να δημιουργήσει ένα σταθερό πολιτικό και οικονομικό σύστημα ικανό να προωθήσει και στηρίξει πολιτικές ανάπτυξης και ευημερίας για την χώρα μας. Αντίθετα στήριξε και μονιμοποίησε ένα πελατειακό καθεστώς που αποτελεί και το κύριο χαρακτηριστικό της ελληνικής πολιτείας και ταυτόχρονα και την κύρια συνέπεια της πολιτικής και θεσμικής υπανάπτυξης στην Ελλάδα. Είναι πολύ δύσκολο

να αλλάξει σε σύντομο διάστημα η ελληνική πολιτική κουλτούρα, ακόμα και αν δινόταν κάποια λύση στο ελληνικό πρόβλημα σε ευρωπαϊκό επίπεδο η οικονομική κρίση δεν θα υποχωρούσε. Με βάση τα παραπάνω αντιλαμβανόμαστε άμεσα ότι η ελληνική κρίση εμπεριέχει μία πολιτική διάσταση, η οποία δεν μπορεί να παραβλεφθεί κατά την αξιολόγηση του ελληνικού οικονομικού αδιεξόδου. Το συμπέρασμα που διεξάγουμε από την αξιολόγηση αυτή είναι ότι η ελληνική κρίση είναι αποτέλεσμα της δημοσιονομικής απειθαρχίας της χώρας μας, είναι αποτέλεσμα της καταναλωτικής κουλτούρας και της χαλάρωσης των κανόνων δανεισμού, είναι αποτέλεσμα της διαφθοράς και του πελατειακού κράτους.

Επιπλέον η ανικανότητα της ΟΝΕ να αντιμετωπίσει με αποτελεσματικό τρόπο την ελληνική οικονομική κρίση επιδείνωσε την κατάσταση, ενώ παράλληλα ανέδειξε τις σημαντικές ευπάθειες που την χαρακτηρίζουν και οι οποίες συνδέονται άμεσα με τις θεσμικές και δομικές ανεπάρκειες της αρχιτεκτονικής της. Κατά την δημιουργία της νομισματικής ένωσης δεν πραγματοποιήθηκε η οικονομική σύγκλιση των κρατών-μελών της Ε.Ε. Δεν δημιούργησε τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την βιωσιμότητα του ευρωπαϊκού νομισματικού και οικονομικού συστήματος. Το αντίθετο μάλιστα φαίνεται πως οδήγησε στην απόκλιση των οικονομιών, γεγονός που υπονομεύει και την μελλοντική βιωσιμότητά της. Ο δημοσιονομικός μηχανισμός στήριξης που επιβλήθηκε στην χώρα μας με την συμμετοχή της Ε.Ε. επέφερε τα ακριβώς αντίθετα αποτελέσματα, την μεγαλύτερη φτώχεια στους Έλληνες και την οικονομική κατάρρευση στην Ελλάδα. Δεν δόθηκε σημασία σε κεντρικές πολιτικές για την αντιμετώπιση της οξύτερης ύφεσης. Αντίθετα η επιλογή της εσωτερικής υποτίμησης μέσω της μείωσης των μισθών, της ελαχιστοποίησης των δημοσίων δαπανών και των σκληρών μέτρων λιτότητας έφεραν καταστροφικά αποτελέσματα για την Ελλάδα που αντιμετωπίζει ήδη τεράστια προβλήματα υπανάπτυξης και ανεργίας. Παράλληλα, η πολιτική της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας να αναστείλει απότομα την χορήγηση δανείων προς τα αδύνατα κράτη μεταξύ των οποίων και στην Ελλάδα, σε μια τόσο κρίσιμη στιγμή της ιστορίας της, συνέβαλε σημαντικά στο οικονομικό αδιέξοδο της χώρας μας. Προς την κατεύθυνση αυτή κινήθηκαν και οίκοι αξιολόγησης. Αυθαίρετα επηρέασαν τα επιτόκια των ελληνικών ομολόγων υποβαθμίζοντας έτσι την χώρα μας. Ο αναποτελεσματικός ρόλος τους εδραίωσε την οικονομική αστάθεια και μείωσε την αξιοπιστία της Ελλάδας στις Διεθνείς χρηματαγορές αυξάνοντας σημαντικά τον κίνδυνο της χρεοκοπίας της. Οι συνέπειες των παραγόντων αυτών όπως και αναφέραμε ήταν οδυνηρές για του Έλληνες πολίτες και την χώρα μας την εξαθλίωσαν οικονομικά. Η οικονομική κρίση διευρύνθηκε. Μια από τις

σημαντικότερες συνέπειες της οικονομικής κρίσης είναι η αύξηση της ανεργίας, με ανοδική πορεία, ανάμεσα στους νέους το ποσοστό των ανέργων ξεπερνά το 30%. Στοιχεία των τελευταίων μηνών δείχνουν την ύπαρξη μιας διαρθρωτικής αδυναμίας της ελληνικής οικονομίας να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας εντείνοντας την ανησυχία για το φαινόμενο. Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι τα φαινόμενα της πολιτικής αλλοτρίωσης και της πολιτικής απάθειας των πολιτών είναι πολύ συνηθισμένα στις μέρες μας και ιδιαίτερα είναι έκδηλα στις νεότερες ηλικίες. Αυτό που τελικά έμεινε, ως βασικό χαρακτηριστικό της μεταπολιτευτικής περιόδου, είναι η *αναξιοπιστία της πολιτικής εξουσίας και η βαθειά κρίση εμπιστοσύνης* προς τους αντιπροσωπευτικούς θεσμούς της, κυρίως προς τα πολιτικά κόμματα. Αυτό σημαίνει την έλλειψη της αποδοχής και κοινωνικής συναίνεσης των Ελλήνων πολιτών προς την πολιτική εξουσία με αρνητικότερες συνέπειες για τον θεσμό της Δημοκρατίας και του αντιπροσωπευτικού της συστήματος. Σε ανάλογες περιπτώσεις από την ιστορία γνωρίζουμε ότι χωρίς την κοινωνική συναίνεση και την κοινωνική αποδοχή, καμία μεταρρύθμιση δεν προωθείται ακόμα και αν έχει την ανάπτυξη ως στόχο της, αντίθετα ο κίνδυνος για την εκδήλωση κοινωνικών εκρήξεων είναι πολύ μεγάλος. Για αυτό και για τους λόγους διεξόδου της χώρας μας από την οδυνηρή κατάσταση που βιώνει, επιβάλλεται άμεσα από πλευράς της πολιτείας η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης ανάμεσα στους πολίτες και των πολιτικών ηγετών, των πολιτικών κομμάτων. Είναι αναγκαία η αποκατάσταση των στοιχείων καλής διακυβέρνησης της ελληνικής πολιτείας με την εφαρμογή των νόμων, της διαφάνειας, του κράτους δικαίου, απαλλαγμένο από τα κατάλοιπα του παρελθόντος. Η αναδόμηση του κοινωνικού κράτους και των άλλων κοινωνικών παροχών, ιδιαίτερα προς τις ευπαθείς ομάδες και τους οικονομικά ασθενέστερους είναι μία ακόμα αναγκαιότητα. Είναι επιτακτική η ανάγκη δημιουργίας ενός νέου πλαισίου πολιτισμικών και πολιτιστικών αξιών και ηθικής που να δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της ελληνικής πολιτείας. Αυτή η μεταρρύθμιση είναι επίσης τόσο σημαντική όσο και οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις. Έστω και αν στο ευρωπαϊκό επίπεδο το στοίχημα κερδηθεί τίποτα δεν είναι δεδομένο στο εσωτερικό. Η αναμόρφωση της ελληνικής πολιτικής κουλτούρας είναι πολύ σημαντικό και δύσκολο έργο, το οποίο θα πρέπει να επιτευχθεί άμεσα για να καταφέρει η χώρα μας να ακολουθήσει τον δρόμο της οικονομικής ανάκαμψης και πολιτικής σταθερότητας και να ξεπεράσει σύντομα την οικονομική της κρίση. Στο αποτέλεσμα αυτό θα οδηγηθεί με βεβαιότητα αν στις οικονομικές της μεταρρυθμίσεις υιοθετηθούν τα κεϋνσιανά υποδείγματα οικονομικής ανάπτυξης. Τα οποία στηρίζουν την οικονομική ανάπτυξη και εξασφαλίζουν

την διέξοδο της χώρας από την οικονομική κρίση με την αύξηση των επενδύσεων και την παρέμβαση ενός υγιούς κράτους στην ρύθμιση της οικονομίας . Η μεγάλη ύφεση των Η.Π.Α που ακολούθησε στο "κραχ" του 1929 υπερνικήθηκε με μια προστατευτική οικονομική πολιτική, κευνσιανή προσέγγιση, η οποία αύξησε τις δημόσιες δαπάνες και τα ποσοστά απασχόλησης, και επέβαλε αυστηρούς κανονισμούς στις τράπεζες. Στο ευρωπαϊκό επίπεδο η ΕΚΤ καλείται να εγκαταλείψει τη συντηρητική και περιοριστική νομισματική πολιτική και να ακολουθήσει μία πολιτική προσανατολισμένη στην ανάπτυξη και την σταθερότητα στην ευρωπαϊκή οικονομία.

Οι πολιτικές δράσεις της ευρωζώνης θα πρέπει να εγκαταλείψουν τις πολιτικές της λιτότητας και να επικεντρωθούν σε αναπτυξιακές πολιτικές και να ενισχύσουν τους μηχανισμούς της δημοσιονομικής διακυβέρνησης προς μία πολιτική ένωση. Έτσι τα κράτη – μέλη της θα αυξήσουν την ανταγωνιστικότητά τους εξασφαλίζοντας την μακροχρόνια ισορροπία και βιωσιμότητα της νομισματικής ένωσης. Αναμφισβήτητο το εγχείρημα είναι πολύ δύσκολο ,οι απαιτήσεις όμως των καιρών επιβάλλουν την άμεση πραγματοποίησή του. Η κοινωνική συναίνεση είναι απαραίτητη για την επιτυχία του εγχειρήματος. Είναι επιτακτική η ανάγκη να συναινέσει ολόκληρο το «σύστημα» για να πετύχει το στοίχημα της αναγέννησης της Ελλάδας.

«Η σοβούσα κρίση απειλεί να λάβει παγκοσμίως διαστάσεις καταστροφής. Αυτή τη δύσκολη χρονική στιγμή θα πρέπει σε γενικές γραμμές όλο το «Σύστημα» να λειτουργήσει θετικά, φροντίζοντας να μετατρέψει τις απειλές που προκύπτουν από την παγκόσμια ύφεση σε ευκαιρίες Ανασύνταξης δυνάμεων, Επίλυσης προβλημάτων και τελικά επιθετικής πολιτικής Ανάπτυξης και Ποιοτικής Αναδιάρθρωσης των Προϊόντων »(Σόρος, 2009).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- Γιαννέλης, Δ. (2003), “Εισαγωγή στη Μακροοικονομική Θεωρία”, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Πειραιώς, Αθήνα.
- Δημόπουλος, Γ. Δ. (1991), “Θεωρία και Πολιτική Εισοδήματος, Απασχολήσεως και Τιμών”, Τόμος II, Εκδόσεις Κ. Σμπίλιας, Αθήνα.
- Καζάκος, Π. (2011) “Μετά το «Μνημόνιο»” Οικονομική Πολιτική στην Ελλάδα Υπό Διεθνή Έλεγχο, Σειρά Οικονομία και Πολιτική 1, Εκδοσεις Παπαζήση, Αθήνα.
- Καραμούζης, Ν. και Χαρδούβελης, Γ. (2011) “Από τη Διεθνή Κρίση στην Κρίση της Ευρωζώνης και της Ελλάδας: “Τι Μας Επιφυλάσσει το Μέλλον””, Εκδόσεις Α. Α. Λιβάνης, Αθήνα.
- Καραμπάτσου – Παχάκη, Κ. (1996), “Θέματα Γεωργίας Αγροτικής και Τοπικής Ανάπτυξης”, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, (ΚΕΠΕ), Αθήνα.
- Keynes, J. M. (2001), “Η Γενική Θεωρία της Απασχόλησης, του Τόκου και του Χρήματος”, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
- Κοντογιώργης, Γ. (2012), “Κομματοκρατία και Δυναστικό Κράτος –Μια Ερμηνεία του Ελληνικού Αδιεξόδου” , Εκδόσεις Πατάκης, Αθήνα .
- Krugman, P. (2012), “Τέλος στην Ύφεση Τώρα”, Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα.
- Κουτσούκης, Κ. και Σκλιάς, Π. (2005), “Διαφθορά και Σκάνδαλα στη Δημόσια Διοίκηση και την Πολιτική”, Εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα.
- Λαδή, Σ.(2011), “Οικονομική Κρίση και Διοικητική Μεταρρύθμιση στην Ελλάδα και στην Κύπρο : Ευκαιρίες και Περιορισμοί” .
- Μαρής, Γ. (2014),“ Η Πολιτική Οικονομία της Ευρωπαϊκής Διακυβέρνησης και η ΟΝΕ.”
- Μαρίολης, Θ. και Παπουλής, Κ. (2011), “Δίδυμα ελλείμματα και διεθνής Ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας”, Οικονομική Κρίση και Ελλάδα, Επιστημονική Εταιρεία Πολιτικής Οικονομίας, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα.
- Μήτσιος, Ι. (2012), “Το Στοίχημα της Αναγέννησης”, Το Διεθνές Περιβάλλον, η Ευρώπη και το Μέλλον της Ελλάδας, Εκδόσεις Διώτη Μελλομένη, Αθήνα.
- Μπαμπανάσης, Σ. (2004), “Νέα Διεθνής Οικονομία”, Εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα.

- Πετράκη - Κώττη, Α. και Κώττης, Γ. Χ. (2000), “Σύγχρονη Μακροοικονομική”, Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα.
- Πετράκη - Κώττη, Α. και Κώττης, Γ. Χ.(2001), “*Μακροοικονομική Θεωρία και Πολιτική*”, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
- Πουρναράκης, Ε. και Χατζηκωνσταντίνου, Γ. (2004), “*Αρχές Οικονομικής*”, Β΄ έκδοση, Εκδόσεις Ζυγός, Αθήνα.
- Φωτοπούλου, Χ. (2012), “Οικονομική Ύφεση στην Ευρώπη & Μετανάστευση Η περίπτωση της Ελλάδας” .
- Χαρδούβελης, Γ. (2011 β), “ Η Νέα Ευρωπαϊκή Αρχιτεκτονική και η Ελληνική Προοπτική ”, Τάσεις 28^η Έκδοση.
- Χαρδούβελης, Γ. Α. (2011β) “Η υπερκυκλικότητα του διεθνούς χρηματοοικονομικού συστήματος: ενέργειες για την μείωσή της”, Άρθρο Γ.3, Από τη διεθνή κρίση στην κρίση της Ευρωζώνης και της Ελλάδας: Τι μας επιφυλάσσει το μέλλον, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα.

Ξενογλώσση

- Johnson S., Kaufmann, D., and Zoido-Lobaton, P., (1999). “Corruption, Public Finances and the Unofficial Economy.” *World Bank Discussion Paper*, No.2169.
- Ladi, S. (2011), “ Policy Change and Soft Europeanization: The Transfer of the Ombudsman Institution to Greece, Cyprus and Malta”, *Public Administration* (accepted and forthcoming).
- Mitsopoulos, M. and Pelagidis, T. (2009a), “ Economic and Social Turbulence in Greece : The Product Markets are a No-Brainer, the Labour Market is Not” , *Intereconomics* , Vol.44 no.4. pp. 246-254.
- Mitsopoulos, M. and Pelagidis, T. (2009b), “Vikings in Greece :Kleptocratic Interest Groups in a Closed, Rent –Seeking Economy ”, *Cato Journal* , Vol.29, no.3., pp. 399-416.
- Schumpeter, J. (1928), “The Instability of Capitalism”, *The Economic Journal*, Vol. 38, No. 151 pp. 361-386.
- Sklia, P. and Maris, G.(2013), “The Political Dimension of the Greek Financial

Crisis”, Perspectives on European Politics and Society, Vol. 14, No.1, pp.(144–164).
Tsebelis, G. (1995), “Decision Making in Political Systems: Veto Payers in
Presidentialism , Parliamentarism, Mulri Cameralism and Multipartism ” British
Journal of Political Science, Vol. 25, no 3,pp.289-325.

Διαδικτυακοί Τόποι /Ιστοσελίδες

http://contogeorgis.blogspot.gr/2011/01/blog-post_05.html (23-8-14)

http://www.theseis.com/index.php?option=com_content&task=view&id=434

Η μεθοδολογία του ύστερου κρατισμού του Νίκου Κοτζιά, τεύχος 45, περίοδος: Οκτώβριος - Δεκέμβριος 1993

<http://www.pame.gr/politiki/apopseis/ellada-diafthora.html> [Πρόσβαση 26-8-14]

[http://www.tanea.gr/news/greece/article/5028389/\(diethnes-barometro-diafthoras\)](http://www.tanea.gr/news/greece/article/5028389/(diethnes-barometro-diafthoras))

[Πρόσβαση 26-8-14]

<http://www.todayfocus.gr/kosmos-md/o-pagkosmios-xartis-tis-diafthoras>

[Πρόσβαση 26-8-14]

<http://www.dealnews.gr/oikonomia/item/14601-Το-μέγιστο-πρόβλημα-στην->

Ελλάδα-η- διαφθορά [Πρόσβαση 26-8-14]